

DOMAGOJ PERKIĆ

Ministarstvo kulture
Uprava za zaštitu kulturne baštine
Odjel za inspekcijske poslove
C. Zuzorić 6
20000 Dubrovnik
e-mail: domagoj.perkic@min-kulture.hr
domagoj.perkic@zg.htnet.hr

PAVLINSKI SAMOSTAN U KAMENSKOM KOD KARLOVCA,
NALAZI IZ GROBOVA KASNOG SREDNJEG I NOVOG VIJEKA

UDK 904:726.82(439.24:497.5) "13–18"
Izvorni znanstveni rad

U okviru obnove pavlinskog samostana i crkve Blažene Djevice Marije Snježne u Kamenskom kod Karlovca obavljena su zaštitna arheološka iskopavanja i istraživanja u razdoblju 1997.–2002. Pored brojnih kulturnih slojeva i nalaza iz prapovijesnih i antičkih razdoblja istraženi su i brojni grobovi koji se kronološki i prostorno mogu diferencirati u dva zasebna groblja. Namjera je ovim radom prikazati rezultate istraživanja upravo ovih groblja, gdje se starije groblje može okvirno datirati u 13./14. st., a mlađe od kraja 17. do početka 19. st. Sveukupno je istraženo 136 grobova. Grobovi starijeg groblja su najčešće bez nalaza, dok u onim iz mlađeg nalazimo ostatke nošnje i nakita od kraja 17. do početka 19. st. Među nalazima posebno se mogu izdvojiti razni križevi i medaljice, prstenje, igle, dugmad, perle, kopčice i sl. Uglavnom su izrađeni od raznih slitina bronce i kositra, srebra te staklene paste (krune prstenja i perle). Istraživanje ovakvih grobova iz kasnog srednjeg i novog vijeka izuzetno je bitno zbog datiranja pojedinih faza u egzistenciji crkve i samostana kroz sagledavanje odnosa grobova i arhitekture, ali i upoznavanja nošnje i pogrebnih običaja stanovnika karlovačkog kraja.

Ključne riječi: Kamensko, pavlinski samostan, groblje, medaljice, prstenje, ukosnice, križevi, perle, dugmad.

Key words: Kamensko, Pauline monastery, graveyard, medals, finger rings, hairpins, crosses, beads, buttons.

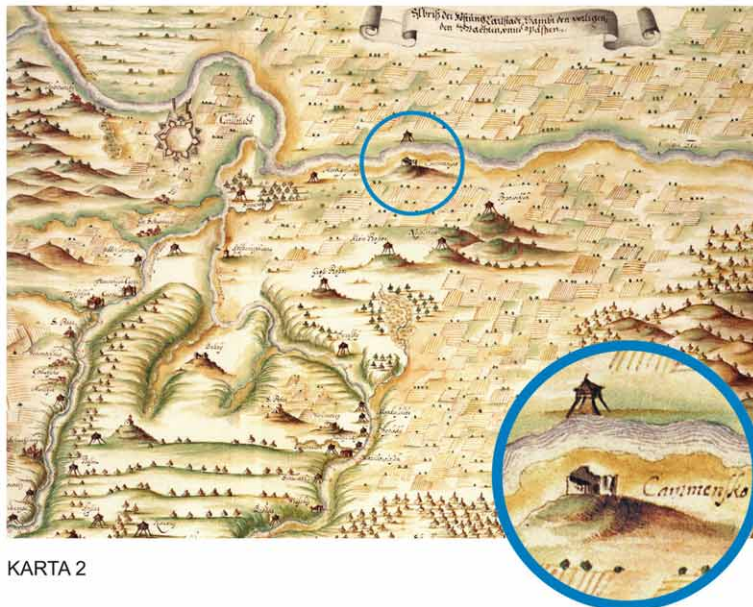
Naselje Kamensko nalazi se oko 5 km istočno od grada Karlovca kojemu u administrativnom smislu i pripada. Koordinate položaja po Gauss-Kriegeru, a u odnosu na Greenwich su: X= 50 19 340 N, Y= 55 27 750 E (prilog 1, karta 1).¹ Područje na kojem je iskopavano pripada katastarskoj općini Kamensko, odnosno katastarskim česticama 6, 7, 8 i 9.

¹ Karte Karlovac 370-1-1 i Utinja 370-1-2, 1:25000, izdane od Državne geodetske uprave RH.

PRILOG 1

KARTA 1

KARTA 2

Prilog 1, karta 1 i 2

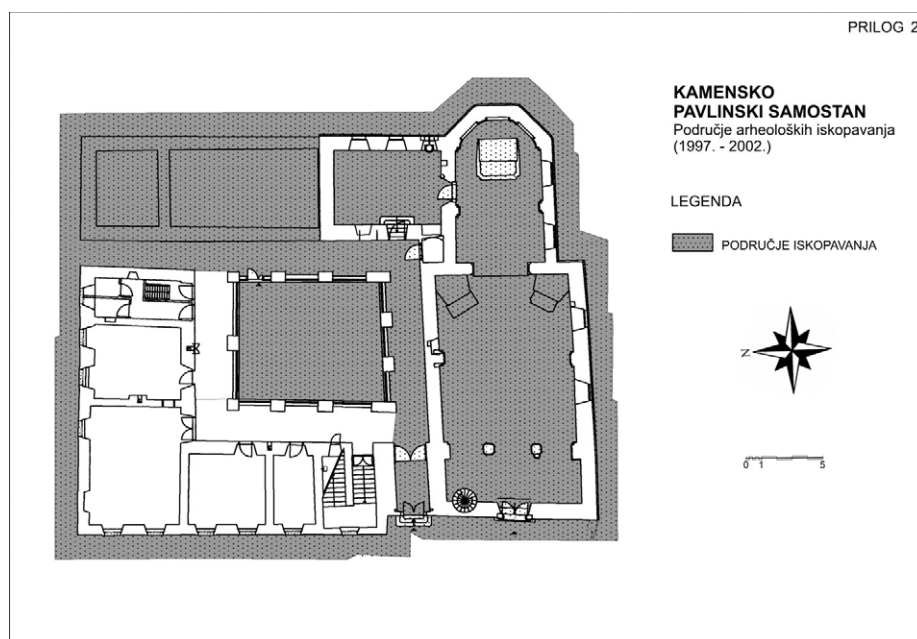
Figure 1 and 2

Pavlinski samostan, zajedno s crkvom Blažene Djevice Marije Snježne, smjestio se na blago uzvišenom položaju nad okolnom ravnicom, neposredno uz rijeku Kupu. Takav strateško egzistencijalni položaj bio je pogodan za naseljavanje od prapovijesti do danas, što su pokazala i zaštitna arheološka iskopavanja i istraživanja koja su obavljena 1997. i 1999.–2002. godine. Već i sam toponim »Kamensko« upućivao je na arheološki lokalitet. Poznat je veći broj takvih toponima za koje je potvrđen njihov arheološki karakter, npr. Kamensko kod Požege gdje se nalaze preostaci antičke vile rustike (PINTEROVIĆ 1973–1975).

Arheološki radovi izvodili su se u sklopu obnove i sanacije samostanskog kompleksa, no arheološki lokalitet se prostire na znatno širem području sjevernog dijela današnjeg naselja u Kamenskom. Arheologija je u ovom slučaju bila samo jedna od znanstvenih disciplina u širem i multidisciplinarnom pristupu konzervatorskih i restauratorskih radova.

Predmetne arheološke radove obavljao je Konzervatorski odjel u Karlovcu, Uprave za zaštitu kulturne baštine pri Ministarstvu kulture, a vodio ih je autor ovih redaka. Cjelokupne radove na obnovi i sanaciji vodio je Hrvatski restauratorski zavod pod vodstvom Vladanke Milošević, d.i.a. Na iskopavanjima je sudjelovao veći broj studenata i diplomiranih arheologa bez kojih se radovi ne bi mogli uspješno i kvalitetno okončati.²

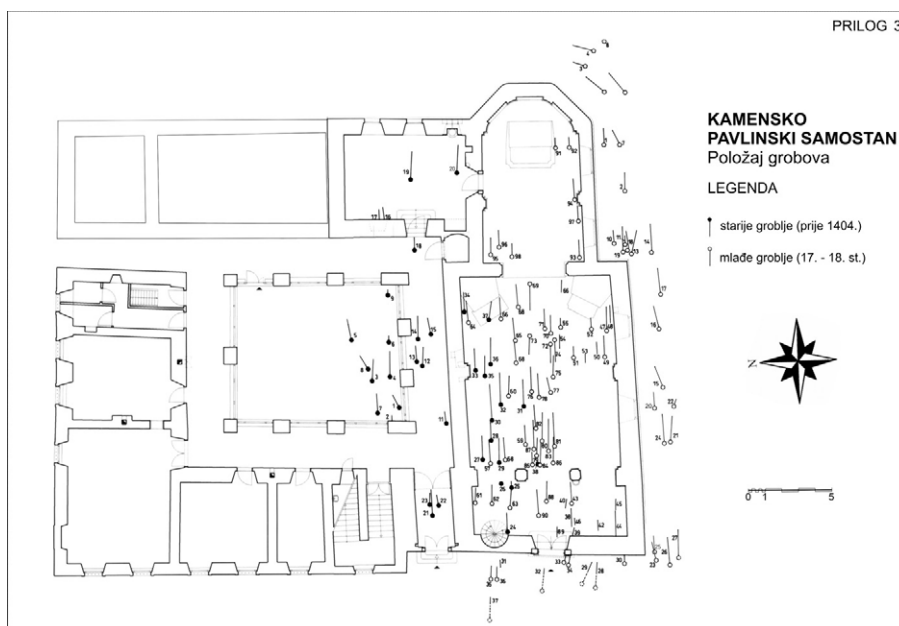
Istraživanja su obavljena na prostoru istočnog krila, klaustra i južnog hodnika današnjeg samostana, do dva metra ukolo cijelog samostana i crkve te u unutrašnjosti crkve (svetište i lađa) i sakristije (prilog 2).

Prilog 2

Figure 3

² Na iskopavanjima su sudjelovali Ina Gale, Marta Bezić, Nela Kovačević, Nataša Pokupčić, Krešimir Raguz, Marijana Martinac, Jasmina Osterman, Stanka Crvik i dr.

Prilog 3

Figure 4

Utvrđeni su kulturni slojevi iz vremena starijeg željeznog doba, antike, kasnog srednjeg vijeka te brojne faze iz vremena egzistiranja crkve i samostanskog kompleksa s pripadajućim grobljem. Odnosno, možemo pratiti utjecaj i život čovjeka na ovim prostorima od 8. st. pr. Kr. do danas, s manjim prekidima u ranom srednjem vijeku.

Prilikom arheoloških iskopavanja vodilo se računa o stratigrafiji, tj. proučavanju arheoloških slojeva-stratigrafskih jedinica, s ciljem da ih se poreda u kronološkom i kulturnom redosljedu, odvajajući pojedine stratigrafske jedinice i nalaze unutar njih (BARKER 2000: 21; HARRIS 1989). Takve stratigrafske jedinice pridruživane su signaturama svih nalaza i dokumentacije (tlocrti i profili).

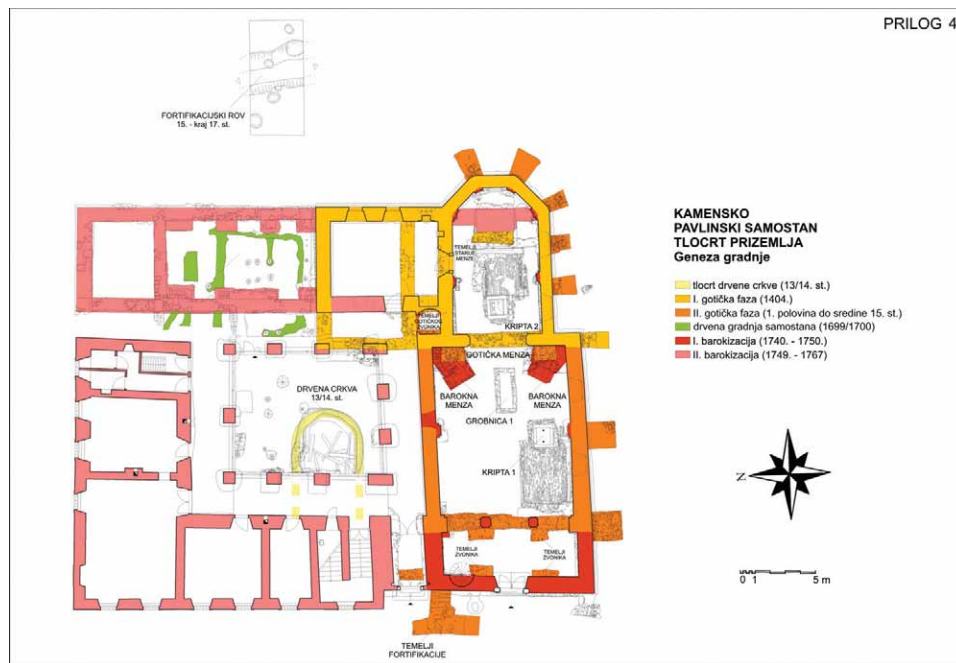
Preliminarni rezultati s iskopavanja 1997. godine objavljeni su u Obavijestima Hrvatskog arheološkog društva (PERKIĆ 1998: 74–81).

S obzirom na temu i posvetu ovog broja Vjesnika Arheološkog muzeja u Zagrebu nedavno preminuloj muzejskoj savjetnici Katici Simoni, dugogodišnjoj voditeljici Srednjovjekovnog odjela Arheološkog muzeja u Zagrebu, ovdje će se obraditi samo nalazi iz kasnog srednjeg i novog vijeka.

Ostaci nađene arhitekture, kao i povijesni kontekst, zbog prostorne ograničenosti članka obradit će se samo sumarno.

POVIJESNI KONTEKST

U kasnosrednjovjekovnim i novovjekovnim razdobljima prisutna je najveća aktivnost čovjeka na ovim prostorima, a uglavnom je vezano uz gradnju crkve Bl. Dj. Marije Snježne i pripadajućeg samostanskog kompleksa. Kamensko se kao feudalni posjed spominje u povijesnim vrelima od 13. st. i dalje, a 1404. godine Katarina Frankopan Metlička dovodi pavline, podiže

Prilog 4

Figure 5

samostansku zgradu i uz nju crkvu Bl. Dj. Marije Snježne (I. gotička faza, Prilog 4), poklonivši im i posjede. U razdoblju od 1404. godine pa do učestalih osmanlijskih prodora u dolini Kupe 1468.–1467. godine samostan u Kamenskom doživljava svoj vrhunac, raznim darovnicama širi posjede i biva jedan od najbogatijih u Hrvatskoj, stoga je i uspoređivan s matičnim pavlinskim samostanom u Lepoglavi (CVITANOVIĆ 1973: 11; LOPAŠIĆ 1895: 126–129; STROHAL 1906: 27–31). Negdje u tom vremenu prve polovine do sredine 15. st. može se pretpostaviti II. gotička faza, odnosno izgradnja prvotne lađe crkve i fortifikacijskog objekta uz zapadno pročelje. Naime, nakon sredine 15. st. teško možemo očekivati ozbiljnije gradnje, nego samo popravke nužne za osnovnu egzistenciju.

Vrijeme početka 15. st. razdoblje je kada se već osjeća opasnost od osmanlijskih prodora, a druga polovina 15. st. donosi mnoge promjene u raznim segmentima čovjekovog života, kako u globalnom tako i u lokalnom smislu. Neki događaji obilježili su 15. st., ali predstavljaju i prekretnicu u povijesti čovječanstva jer se uzimaju kao godine kraja srednjeg vijeka. Tu se u prvom redu misli na pad Istočnog Rimskog/Bizantskog Carstva 1453. godine i otkriće Amerike 1492. godine. Ovaj prvi događaj, pad Carigrada pred turskim osvajačem, osim u historiografskom smislu, imao je veliki značaj i za naše krajeve. Naime, druga polovina 15. st. i počeci 16. st. predstavljaju prekretničko razdoblje hrvatske povijesti (GRGIN 2001: 5). U to vrijeme Hrvatska je dio Ugarsko-hrvatskog kraljevstva, a u geografskom smislu obuhvaća prostor od Trsata i rijeke Kupe na zapadu, Petrove gore i srednjeg Pounja na sjeveru, rijeke Vrbasa i Duvanjskog polja na istoku, do rijeke Neretve na jugu (iz ovog okvira treba izuzeti dijelove dalmatinskog i kvarnerskog prostora koji su već bili u sastavu Mletačke Republike). Na istoku graniči s Osmanlijskim Carstvom, na zapadu s Njemačkim Carstvom, a na jugu s Mletačkom Republikom. Pod terminom Hrvatska ovdje se podrazumijeva područje koje se ponekad u stručnoj literaturi naziva »uža Hrvatska« ili »srednjovjekovna

Hrvatska«, za razliku od Hrvatske u širem smislu koja obuhvaća Slavoniju, mletačku Istru i Dalmaciju te Dubrovnik (GRGIN 2001: 11–12).

Nakon pada Bosne 1463. godine srednjovjekovna Hrvatska se našla na izravnu udaru i prvoj crti obrane kraljevstva te zapadnog kršćanstva uopće (GRUPA AUTORA 1996). Početkom 1468. godine i kasnije u više navrata 1469. godine Turci provaljuju sve do Senja i Furlanije opustošivši krajeve koji su im bili usput. U to vrijeme na ugarsko – hrvatskom prijestolju nalazio se kralj Matija Korvin (1458.–1490. godine). Tada dolazi i do brojnih promjena na društvenom, političkom, gospodarskom i vojnom polju. Humanistička znanost i renesansna umjetnost također su izravno vezane uz Korvinov dvor. No za predmetni rad neizravno je najvažnije kako su u gospodarskom životu Matijaševe Hrvatske važnu ulogu imale crkvene institucije, posebice pavlinski samostani (GRGIN 2001: 204).

Osnovna karakteristika daljnjih stoljeća su stalni sukobi s Osmanlijama, povlačenje pavlina iz Kamenskog 1570., a u razdoblju 1570.–1576. godine jedni su od najjačih osmanlijskih prodora dolinom Korane prema Kupi (CVITANOVIĆ 1973: 12–13). No svo vrijeme crkva i samostan igraju važnu ulogu u obrani, a nakon odlaska pavlina zakupljuje ih general Hrvatske krajine Ivan Aueršperg. Nažalost, zbog gradnje tvrđave Karlovac 1579. godine, prema pisanju Ivana Kristoloveca, dio crkve i samostana dodatno je devastiran odnošenjem građevinskog materijala s ionako već ruševnog kompleksa. Sredinom 17. st. u Austrijskom Carstvu javlja se svijest o potrebi utvrđivanja granica prema turskim područjima. Zbog toga carska komora 1657. godine šalje svojeg glavnog vojnog graditelja, Martina Stiera u obilazak pograničnih područja, sa zadatkom da prouči i predloži daljnje mogućnosti u utvrđivanju granice. M. Stier je taj zadatak u potpunosti izvršio i 1660. godine daje caru Leopoldu I. na uvid tlocrte i planove pograničnih gradova s prijedlogom njihova utvrđivanja te zemljovida područja na kojima se nalaze (ŽMEGAČ 2005: 125–126). Na nekima od njih vidljiv je i samostan u Kamenskom, gdje je prikazan kao djelomična ruševina (prilog 1, karta 2). Brojne zemljovide iz ovog razdoblja, kao i ovu od koje je preuzet manji segment donio je Lj. Krmopotić u svom opsežnom kartografskom djelu (KRMOPTIĆ 1997).

Međutim, krajem 17. st. osmanlijska prevlast u ovim krajevima sve više slabi, 1683. doživljavaju poraz pod Bečom, a do 1687. godine najveći dio Ugarske, Slavonije i Hrvatske bio je oslobođen od osmanske prevlasti, a carska je vojska prodrla do Beograda. Karlovačkim mirom u Sremskim Karlovcima 1699. godine konačno je završen Austrijsko – osmanlijski rat, a Osmansko Carstvo je trajno izgubilo sve svoje posjede u Slavoniji, Lici, Krbavi i Dalmaciji (MÜNCH 1990: 472). Na samom početku slabljenja osmanskih utjecaja i upada, već 1684. godine dolazi do povratka pavlina u Kamensko. Godine 1699. godine, nakon jakog potresa, pavlini grade manje drveno zdanje uz opustošeni samostan, a za potrebe stanovanja redovnika (vidi prilog 4). U razdoblju 1740.–1750. godine dolazi do obnove crkve (CVITANOVIĆ 1973: 17; STROHAL 1906: 27–31), kada se crkva vjerojatno produžava prema zapadu rušeći zvonik koji je bio uz nekadašnje zapadno pročelje (I. barokizacija na genezi gradnje, prilog 4), dok se u razdoblju 1749.–1767. godine obnavlja i samostan koji je bio gotovo u cijelosti uništen (II. barokizacija na genezi gradnje). Nakon baroknih obnova dolazi do novog uspona i vrhunca u egzistenciji cijelog kompleksa, nažalost, ne zadugo jer se 1786. godine ediktom Josipa II. ukida pavlinski red, a 1789. godine crkva je proglašena župnom (CVITANOVIĆ 1973: 7–10), kada se vjerojatno prestaje s ukopavanjima u i oko crkve. Nakon toga je bilo više obnova crkve, ali one su se uglavnom odnosile na unutrašnjost te eventualno krovove crkve i samostana. Povratkom poljskih pavlina 1972. godine u Kamensko, nakon 186 godina izbjivanja, obnovljeno je djelovanje pavlinskog reda u Hrvatskoj. Tijekom Domovinskog rata crkva i samostan su znatno oštećeni zbog čega se i pristupilo obnovi u okviru koje su provedena i predmetna arheološka istraživanja.

OSTATCI ARHITEKTURE DEFINIRANI U ARHEOLOŠKIM ISTRAŽIVANJIMA

S obzirom na kvantitativnu ograničenost rada, ovdje će se samo sumarno obraditi područja samostana i crkve gdje su obavljena zaštitna arheološka istraživanja, a koja se odnose na kasni srednji i novi vijek (prolog 4, Geneza gradnje).³

Tijekom zaštitnih radova i obnove pavlinskog kompleksa arheološka istraživanja su obavljena na području nekadašnjeg **Istočnog krila samostana** gdje su definirani njegovi gabariti, ali su pronađeni i ostatci drvene arhitekture iz vremena početaka gradnje samostana (Perkić 1998: 74–81). Na području **Klaustera** samostana definirani su ostatci drvene crkve s pripadajućim grobljem. Riječ je o manjoj crkvi s polukružnom apsidom, ukopanoj duboko u zemlju (2,5 m od početka srednjovjekovnog sloja), izrađenoj od drvenih greda i pokrivenom drvenom šindrom. Polukružna apsida izravno prelazi u ziđe lađe koja se nastavlja ispod današnjeg zapadnog krila koje nije iskopavano. Ukupna dužina otkopanog dijela crkve je 4 m (apsida i dio lađe), a ukupna širina 3,5 m. Od ostataka drvenog ziđa i krovništa preostale su drvene grede širine 15–35 cm, dužine do 250 cm te jedan primjerak šindre. Sva drvena arhitektura je gorjela o čemu svjedoče i velike količine gara. Cijela površina bila je zapunjena glinastim i ljepljivim slojem prebačene zdravice – očigledno se prilikom nivelacije zemljišta za popunjavanje »rupe« iskoristio sloj zdravice iskopane na nekom drugom mjestu. U groblju kao ni u crkvi nisu nađeni bilo kakvi predmeti koji bi nas upućivali na određeno razdoblje gradnje i sahranjivanja. Međutim, odnosi između njih i ostalih dijelova arhitekture upućuju na određene zaključke, koji govore o vremenu prije dolaska pavlina, tj. prije početka 15. st.:

- kao prvo pretpostavka da je riječ o crkvi zasniva se na »potkovičastom« obliku objekta, gdje je apsida na istoku te činjenici da grobovi strogo prate njegove gabarite.
- grobovi koji se nalaze uokolo ove crkve, iako ne sadrže pokretne nalaze na osnovi kojih bi se mogli kronološki odrediti, vrlo jasno se razlikuju od mlađeg groblja iz 17. i 18. st.
- crkva u svom zapadnom dijelu ulazi ispod zapadnog krila, no što je još važnije za kronološko određenje, pripadajući grobovi su presječeni gradnjom zapadnog i južnog krila, zatim temeljem zida koji se nastavlja s prijelaza današnje apsida u lađu crkve kroz južni hodnik i klaustar i spaja s temeljima sjevernog zida današnje sakristije (za taj zid je utvrđeno kako pripada najstarijoj fazi crkve i samostana, tj. početku 15. st.), te južnim krilom samostana, južnim temeljem zida današnje sakristije i zapadnim temeljem nekadašnjeg pročelja crkve (danas prostor pod korom).

Slijedom navedenog, najvažniji nam je grob 9 koji je presječen temeljima iz prve faze egzistiranja samostana i crkve te se kao *terminus ante quem* za stariju crkvu može uzeti 1404. godina. Naselje u Kamenskom spominje se već u 13. st. (1261. godina), a vjerojatno je postojalo i ranije, pa stariju crkvu možda možemo vezati uz takav podatak. Osim toga, u pojedinim izvorima spominje se prisustvo templara na ovom području prije gradnje crkve i samostana (vlasnici zemlje). Međutim, nema nikakvih poveznica na osnovi kojih bi se moglo tvrditi da novootkrivena crkva pripada upravo njima, osim kronološkog podatka da su oni tu bili prije dolaska pavlinskog reda, a starija crkva je izgrađena prije 15. st.

U **prostoru južnog hodnika samostana i sakristije** definirani su pojedini ostaci arhitekture iz života samostana i crkve. To se, prije svega, odnosi na prostor u istočnom dijelu južnog hodnika, 150 cm ispred sakristije, gdje je nađen zid koji se nastavlja u današnji klaustar samostana i na prijelaz lađe i svetišta crkve. Prema dubini i širini temelja vjerojatno je riječ o cjelini iz prve faze egzistiranja crkve i samostana. Na prostoru današnje niše koja se nalazi južno od istočnog dijela

³ Svu dokumentaciju iscartale su i istuširale dipl. arheologinje Ina Gale i Marta Perkić, a prilog »geneza gradnje« kompjutorski je obradio i priredio M. Mirković iz Hrvat-

skog restauratorskog zavoda, a na temelju izvještaja s arheoloških istraživanja i popratne dokumentacije.

južnog hodnika definirani su ostaci temelja, koji zajedno s onim u južnom hodniku i sakristiji predstavljaju temelje manjeg zvonika iz vremena prve faze crkve.

S vanjske strane crkve otkriveni su i definirani nekadašnji kontrafori koji su se nalazili s južne strane lađe i svetišta crkve. Vidljivo je kako su kontrafori naknadno prilijepljeni uz zidove, a isto tako i kasnije počupani. Na cjelokupnom istražnom prostoru otkriveno je 8 kontrafora. Na prostoru apside nalazi se 5, a lađe 3 kontrafora. Vrijeme gradnje kontrafora teško je egzaktno utvrditi. Prva stradanja zbog turske invazije bila su već sredinom 15. st., a nakon 1448. godine zabilježeno je kako je dio samostana ponovno podignut. Kada je došlo do devastacije kontrafora možemo pretpostaviti na osnovi povijesnih izvora. U svakom slučaju to je bilo prije kraja 17., jer se preko ostataka kontrafora (bez obzira sačuvanim ili u negativu) nalazilo groblje koje se datira na osnovi grobnih priloga u kraj 17 i 18. st. Nakon što je sahranjivanje vršeno kada kontrafora već nije bilo, kao *terminus ante quem* možemo uzeti kraj 17. st. U povijesnim izvorima imamo dva događaja uz koje bismo mogli vezati rušenje kontrafora, a to je gradnja karlovačke tvrđe 1579. god. kada se za potrebe njene gradnje dovlači građevinski materijal s okolnih položaja. Drugu mogućnost predstavlja podatak da je 1699. god. snažan potres zadesio područje Kamenskog u sklopu kojeg su nakon njega vršene i obnove.

Izvan crkve iskopavanja su bila i na prostoru **ispred zapadnog pročelja crkve**, gdje su nađeni ostatci izvjesnog fortifikacijskog objekta. S obzirom na to da su nađeni samo djelomično sačuvani temelji, ponekad samo negativ nekadašnjeg temelja iznad kojeg se nalaze ostaci novovjekovne nekropole iz 18. i prve polovine 19. st. logično je zaključiti da u vrijeme sahranjivanja te arhitekture nije bilo, kamenje je izvađeno i vjerojatno sekundarno upotrijebljeno, a ostaci temelja su razgrađeni sahranjivanjem. Prema tome, kada je crkva produžena za 4 m prema istoku, produženje je djelomično sjelo na temelje, tad već srušenog, objekta koji se nalazio ispred, odnosno u produženju crkve iz faze dok je ona bila kraća. Koja je bila funkcija objekta koji se nekad nalazio pred crkvom, čija je dužina bila 7 m, a širina gotovo 11 m, širina temelja 1,2 m, teško je reći. No može se pretpostaviti fortifikacijska uloga tog dijela samostana, pogotovo imavši u vidu da se na nekim zemljovidima iz vremena egzistiranja tog objekta Kamensko označava kao fortifikacija, a i poznata je uloga samostana i crkvi kao fortifikacija.

Izvan crkve definiran je i nekadašnji **fortifikacijski rov** na istočnom platou, istočno od crkve i samostana, gdje je i logično njegovo postojanje s obzirom na najlakši pristup s istočne i dijela južne strane. Navedeni rov nalazi se oko 12 m istočno od istočnog krila. Iskopan dio rova dužine je 3,5 m, širina mu je u prosjeku 3 m, dubina u odnosu na današnju površinu 1,2 m, a može se sa sigurnošću pratiti nakon uklanjanja prvih pola metra srednjovjekovnih slojeva od površine. S unutrašnje i vanjske strane opkopa te unutar njega nalazili su se drveni stupovi, vjerojatno preostaci palisadne arhitekture. Dio pojedinih stupaca i danas je sačuvan. Sveukupno je na ovom dijelu iskopa otkriveno 6 rupa od takvih stupaca, po dvije s obje strane te dvije unutar opkopa. U zapuni rova nađeni su brojni srednjovjekovni pokretni arheološki nalazi koje je moguće datirati od 15. do 18. st. Ako probamo zamisliti takav opkop s palisadom duž cijelog istočnog platoa (u smjeru sjever-jug) možemo pretpostaviti zaista impozantan fortifikacijski element koji zajedno s fortifikacijskim objektom i zvonikom ispred nekadašnjeg zapadnog pročelja crkve pretvara Kamensko u važan i teško osvojev fortifikacijski kompleks.

Na **prostoru unutar crkve** istražena je cijela površina, gdje su osim brojnih grobova definirani ostaci nekadašnjeg zapadnog pročelja crkve (dok je crkva bila kraća – I. faza barokizacije) i pripadajućeg zvonika. Unutar crkve otkrivene su i dvije kripte te jedna grobnica. **Kripta 1** se nalazi u južnom dijelu lađe. S obzirom na vrstu gradnje, materijal, izgled i sačuvanost kripte može se pretpostaviti da crkva prvotno nije imala kriptu, nego je ona izgrađena (ukopana) u kasnijim razdobljima. U kriпти 1 definirano je 6 grobova koji su se nalazili u drvenim sanducima. Prema sačuvanosti

kostiju i drvenih sanduka, imavši u vidu i uvjete u kojima su se nalazili, ne može se govoriti o njihovoj velikoj starosti, dapače sklon sam kasnom 18. i 19. st. Takav sadržaj kripte ne može biti jedini pokazatelj vremena gradnje, no nepostojanje starijih grobova ili više faza sahranjivanja, koje da je postojalo ostavilo bi traga, ipak na neki način usmjerava i dataciju same kripte. **Kripta 2** se nalazi u centralnom dijelu apside, ispred postojećeg oltara, a ulaz je smješten na zapadnom dijelu, tj. sam prostor kriptе se nalazi između ulaza u kriptu i oltara. Kao i kod kriptе 1 i ovdje je, izgleda, ulazni dio naknadno dograđen, vrlo vjerojatno u vrijeme postavljanja kamenog popločenja. Inače, oblik i način gradnje identičan je kripti 1, pa se može pretpostaviti isto vrijeme gradnje, odnosno da je izgrađena u kasnijim fazama života crkve.

Unutar kriptе nađeno je dosta recentnog smeća (čizme, krpe, daske i sl.), ulomaka drvenih kipova, razbacanih kostiju i grobnih sanduka. O nalazima in situ skeleta ne može se ni govoriti. Nađena su i dva brončana križa, jedan medaljon, dugme i kopčica što je sve pripadalo nekadašnjim ukopima, ali danas su nađeni dislocirani kao i sve kosti. Zadnja devastacija zbilja se za vrijeme Domovinskog rata kada je ovaj prostor bio okupiran. **Grobnica 1** nalazi se u lađi crkve, u središnjem položaju, neposredno ispred ulaza u svetište. Zidana je od sitnog kamenja sa svodom od opeka. Veličina grobnice je 3,1 m x 1,4 m, debljina zidova je oko 0,3 m. Prema stratigrafiji može se pretpostaviti kako je grobnica nekada imala bačvasti svod, ukupna dubina grobnice je bila 1,2 m, a vanjsko lice svoda grobnice bilo je svega oko 25 cm ispod ondašnjeg popločenja koje je bilo niže nego današnje (prema sačuvanim ostacima starog popločenja kod sjevernog bočnog oltara površina današnjeg povišena je u prosjeku 8 cm). S obzirom na to da je svod bio veoma blizu površine ondašnjeg poda može se pretpostaviti da je prvotno grobnica bila označena. Nakon izvjesnog vremena oznaka grobnice na površini poda se gubi, a očito i funkcija primarno namijenjene grobnice. Naime, o tome nam svjedoče nalazi tri groba unutar i na njenom zidu, no nijedan izvorno položen u nju. Najkasnije krajem 18. st. grobnica više nije bila u funkciji, niti je bila označena, odnosno kod kopanja rake slučajno se naišlo na nju, eventualno se skinuo jedan ili dva reda kamenja, a skelet je poganut na grobnicu. Iz svega navedenog može se zaključiti da je grobnica 1 građena u ranijim fazama života crkve, nema nikakve veze s kriptom i svaka memorija na nju davno je nestala. Može se samo pretpostaviti kako je takva centralna grobnica bila namijenjena nekoj važnoj osobi koja je na poseban način zadužila crkvu i samostan. Na osnovi povijesnih podataka, takvu osobu možemo vidjeti u Katarini Zrinskoj koja dovodi pavline i gradi crkvu, no nikakvih egzaktnih ili arheoloških parametara koji bi potkrijepili takvu hipotezu, nažalost nema. Unutar crkve, na položaju današnjih bočnih oltara u istočnom dijelu lađe crkve definirani su i ostatci nekadašnjih bočnih oltara koji su bili manji od postojećih i odvojeni od sjevernog, odnosno južnog zida lađe.

NALAZI GROBOVA I GROBNIH NALAZA UNUTAR I UOKOLO CRKVE I SAMOSTANA

Tijekom arheoloških iskopavanja i istraživanja prostora uz neposrednu blizinu i unutar pavlinskog samostana i crkve Bl. Dj. Marije Snježne otkrivena su i većim dijelom istražena dva groblja. Sveukupno je iskopano 136 grobova, od čega 38 starijih i 98 mlađih. Kod oba groblja riječ je o skeletnom sahranjivanju, unutar ili bez drvenih sanduka, pravilne orijentacije istok – zapad, gdje je glava uvijek na zapadu.

Starije, položeno oko nekadašnje drvene crkve unutar klaustera samostana rasprostire se na području klaustera, južnog hodnika, sakristije i sjevernog dijela lađe crkve. U blizini drvene crkve grobovi prate njen oblik i gabarite, a uglavnom su definirani u južnom dijelu. Pokojnici su uvijek sahranjeni u drvenim sanducima spojenim drvenim klinovima, kosti su slabo očuvane što je posljedica okolne zemlje, ali i kemijskih procesa koji nastaju kod zatvaranja skeleta u sanduke. Unutar grobova gotovo da i nije bilo grobnih nalaza. Jedini primjerak – prstena (PN 0) – nađen je u grobu 4,

međutim zbog jednostavnosti izrade nije ga moguće kronološki determinirati. No kako su skoro svi stariji grobovi uglavnom presječeni raznim fazama gradnje samostana i crkve iz početka 15. st. može se okvirno pretpostaviti sahranjivanje u vrijeme 13. i 14. st. Primjere dokumentiranja takvih grobova imamo u priloženom grobu 4 (T IX).

Mlađe groblje smješteno je uokolo i unutar današnje crkve, ponekad su sahranjivani u drvenim sanducima (preostali su samo željezni čavli), a ponekad samo u »golu zemlju«. U okviru mlađih grobova nađeni su razni ostaci nošnje i nakita datiranih uglavnom u 17. i 18. st. Vjerojatno je sahranjivano i tijekom 15. i 16. st. na što upućuju pojedini grobovi, koji su presječeni gradnjama iz kasnijih faza egzistencije samostana i crkve. Primjere dokumentiranja mlađih grobova imamo u priloženim grobovima 9, 10, 14, 15, 20 i 25 (T X–XVI).

Iskopavanja groblja posebno su važna zbog brojnih nalaza unutar grobova, ali i sagledavanja odnosa i datiranja pojedinih faza tijekom proteklih šest stoljeća. Osim toga, svi grobovi su pažljivo iskopani i dostojanstveno sahranjeni u okviru kripe u lađi crkve te posebno iskopanom prostoru ispred svetišta crkve. Na taj način izbjegnuta je njihova devastacija, što je bio prisutan običaj u prijašnjim obnovama i dogradnjama kroz prošla stoljeća.

GROBNI NALAZI (VIDI KATALOG NALAZA)

Uz grobove i uokolo njih su nađeni brojni grobni nalazi koji predstavljaju dijelove nošnji (dugmad, kopče, kopčice) i nakita (prstenje, medaljice, perle, igle, križevi, naušnice i sl.), a nađeno je i 6 primjeraka novca koji su ovdje vjerojatno slučajno dospjeli, jer se u kasnosrednjovjekovnom ili novovjekovnom kršćanskom groblju teško govori o novcu kao prilogu. Nalazi koji su pronađeni *in situ* kao takvi su nacrtno i fotodokumentirani te signirani uz grob u okviru kojeg su pronađeni. Sveukupno su nađena 123 posebna nalaza s tim da treba razlikovati pojedinačne (prstenje, ukosnice, igle, fibule, kopče, križeve, medaljone i sl. – 83 komada) od skupnih nalaza (dugmad, perle, kopčice od nanogvica i sl. – 40 skupina).

Primjetno je kako su samo pojedini grobovi imali nalaze, što je odraz, prije svega, socijalnog statusa pojedinaca. Tako je od 138 grobova samo 33 imalo nalaze (oko 24 %). Socijalna diferencijacija vidljiva je i kod grobova s nalazima gdje prevladavaju oni s jednim ili dva nalaza, dok su rijetki s više. Grobovi koji se mogu izdvojiti po bogatstvu nalaza uz pokojnika su npr. grob 27 (prsten, križ, dugmad i kopčice), grob 49 (prsten, novac, križ, dugmad i kopča) i grob 76 (četiri prstena). Za razliku od nekih drugih sličnih lokaliteta sa srednjovjekovnim i novovjekovnim grobljem, nije primjetna povezanost bogatstva pojedinog groba s položajem u odnosu na crkvu. Naime, navedeni grobovi su smješteni izvan crkve, uz rub lađe (grob 27), unutar crkve, uz južno pročelje (grob 49) te u središtu lađe crkve (grob 76). Odras socijalne diferencijacije možemo vidjeti i po načinu ukopa, gdje su oni nešto bogatiji, što se tiče mlađeg groblja, sahranjivani u drvenim sanducima, dok ostali u golu zemlju. Od drvenih sanduka preostali su samo željezni čavli, a drvo je u potpunosti istrulilo (posljedica kisele zemlje). Kod starijeg groblja svi su ukopani u sanducima.

Velik broj pokretnih nalaza koji nisu nađeni u okviru grobnog konteksta posljedica je višekratnih ukopavanja na istom mjestu, ali i brojnih gradnji i pregradnji u egzistenciji crkve i samostana. Tom prilikom stariji grobovi sa svim pripadajućim grobnim nalazima ispremiješani su s ostalom zemljom (uglavnom SJ 1, SJ 7 i SJ 43). Izuzetak u ovom predstavljaju nalazi pronađeni u zapuni fortifikacijskog rova – SJ 54, koji nemaju veze s grobovima.

Brojnost nalaza van grobnog konteksta (50 komada ili skupina – oko 40,6 %) ukazuje na velik broj grobova koji su devastirani kasnijim intervencijama čovjeka.

Većina grobnih nalaza je uglavnom izrađena od raznih slitina bronce, kositra te staklene paste (krune prstenja, perle). Ovisno o količini kositra, nalazi izgledaju kao posrebreni (više kositra), ili imaju klasičnu zelenkastu patinu (manje kositra). Pojedini primjerci dugmadi izrađeni su od slitine kositra i olova (PN 21, 30, 34, 36, 42, 45 i dr.).

Svi grobni, kao i ostali pokretni, nalazi su očišćeni, konzervirani i pohranjeni u Gradskom muzeju u Karlovcu, gdje je u tijeku inventarizacija.

U katalogu nalaza gdje su prikazani posebni nalazi (PN) od 0–128, opisani su samo metalni nalazi i oni od staklene paste. Brojevi koji nedostaju predstavljaju nalaze od keramike, kamena (mikrolit) ili uzorke kostiju za analize.

ODNOS VRSTE GROBNIH NALAZA PREMA GROBOVIMA

NALAZ	prsten	medaljica	ukosnica	novac	križ	amorfnj ulomak	prstenčić	perle	dugmad	kopčice	kopča	jezičac kopče	brončani klin	UKUPNO NAL.
GROB														
grob 1	1	–	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	2
grob 4	–	2	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	2
grob 5	1	–	–	–	–	–	–	–	–	1	–	–	–	2
grob 6	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	–	–	–	1
grob 7	1	–	–	–	–	–	1	–	–	–	–	–	–	2
grob 9	–	2	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	2
grob 10	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1
grob 11	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1
grob 12	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1
grob 13	1	–	–	–	–	–	–	–	1	–	–	–	–	2
grob 14	1	–	–	–	–	–	–	–	1	1	–	–	–	3
grob 15	1	–	–	–	–	–	–	–	–	1	–	–	–	2
grob 17	–	–	–	–	–	–	–	–	1	1	–	–	–	2
grob 19	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1
grob 20	1	–	–	–	–	–	–	–	1	–	–	–	–	2
grob 21	2	–	–	–	–	–	–	–	2	–	–	–	–	4
grob 23	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1
grob 25	1	–	–	–	–	–	–	–	–	1	–	–	–	2
grob 26	–	1	–	–	–	–	–	–	1	1	–	–	–	3
grob 27	1	–	–	–	1	–	–	–	2	1	–	–	–	5
grob 28	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1
grob 30	–	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1
grob 31	1	–	–	–	–	–	–	1	–	1	–	–	–	3

grob 3 (kripta)	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1
grob 49	1	–	–	1	–	–	–	–	1	–	1	–	–	4
grob 54	–	1	–	–	1	–	–	1	–	–	–	–	–	3
grob 52	2	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	2
grob 68	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1
grob 76	4	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	4
grob 31???	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1
grob 92	–	1	–	–	1	–	–	–	–	–	–	–	–	2
grob 95	1	–	–	–	–	–	–	1	–	1	–	–	–	3
kripta 2	–	1	–	–	2	–	–	–	1	1	–	–	–	5
van groba SJ 1	7	7	–	1	2	1	–	1	2	8	–	–	–	29
van groba SJ 7	5	6	1	3	–	–	–	1	–	2	–	1	1	20
van groba SJ 43	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	–	–	–	1
van groba SJ 54	–	–	–	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1
UKUPNO	41	22	2	6	7	1	1	5	13	22	1	1	1	123

PRSTENJE

Najveći broj grobnog fundusa, kao i kod većine drugih poznatih groblja ovog vremena, predstavljaju nalazi prstenja – 41 komad. Izrađivani su lijevanjem, kovanjem limenih traka te svitcima brončane žice, a ukrašavani umetanjem staklene paste i raznim oblicima žlijebljenja i urezivanja. Kao sirovinski materijal korištena je uglavnom bronca (u različitim omjerima bakra i kositra te različite čistoće, o čemu ovisi izgled i kvaliteta). S obzirom na kontekst nalazišta većina prstenja se može datirati od kraja 17. do u početak 19. st., iako je jednostavno, neukrašeno prstenje nemoguće kronološki odrediti.

Prema načinu ukrašavanja možemo izdvojiti 3 osnovna tipa prstenja: prstenje s ukrasima od staklene paste, prstenje bez ukrasa od staklene paste, a ukrašeno urezivanjem na limenoj traci te različitim oblicima tijekom lijevanja te prstenje izrađeno od svitaka smotane brončane žice. Svaki od navedenih tipova zastupljen je u raznim inačicama, odnosno podtipovima prstenja.

1. Prstenje s ukrasima od staklene paste:

a) gema od staklene paste u sekstagonalnom kruništu:

- ukrašeno cik–cak i vertikalnim urezima na kruništu te trokutastim urezima na ramenu obruča (PN 33, 50, 58, 85)
- ukrašeno vertikalnim urezima na kruništu, a na ramenu obruča kosi urezi koji tvore motiv andrijinog križa, gdje su udubljene točke između krakova te dva plitka žlijeba koja prate rubove obruča (PN 28)
- ukras niza kratkih kosih ureza na ramenu obruča ispod kruništa (PN 24)
- ispod plitkog kruništa, tri vertikalna plitka žlijeba uzduž obruča prstena (PN 20)
- ukras kratkih, kosih i vertikalnih ureza na ramenu obruča ispod kruništa (PN 3)
- na limenoj traci, uz rubove obruča jedan ili dva paralelna ureza na vanjskoj površini obruča prstena (PN 7, 69)
- s plastičnim izduženim kugličastim ukrasom na glatkom obruču (PN 1, 48, 102)

- na obruču bez ukrasa nalazi se kvadratna pločica iz koje se izdiže uža ovalna kruna ukrašena vertikalnim urezima (PN 88)
  - bez dodatnih urezanih ukrasa na obruču (PN 49, 68, 72)
- b) gema od staklene paste u kvadratnom kruništu (PN 128)
- c) gema od staklene paste u kružnom kruništu:
- u kružnoj plitkoj kruni umetak od prozirne staklene paste, a tijelo obruča je ukrašeno s dva plitka žlijeba omeđena sitnim plastičnim kuglicama (PN 42)
  - u kružnoj plitkoj kruni umetak od prozirne staklene paste, na gornjoj polovici tijela obruča nalaze se bradavičasti izbojci (PN 46)
  - u kružnoj plitkoj kruni umetak od tamne staklene paste, na kruni je ukras niza kosih ureza omeđenih dvama paralelnim urezima, a na ramenu obruča ukras kosih ureza (PN 44)

Ukrasi od staklene paste izrađivani su u različitim bojama (crvena, plava, zelena) ili su prozirni. Veličina varira, ponekad su u jednom komadu (PN 44), a ponekad od dvije konveksne leće (PN 58).

Prstenje s ukrasima od staklene paste gdje je staklena gema u kruništu ili kaloti, u različitim varijacijama nalazimo od kasne antike, Bizanta, starohrvatskih pa sve do suvremenih razdoblja. Datiranje je moguće samo na osnovi konteksta unutar groba i cijelog groblja. Tako su u groblju u Strožancu kod Splita datirani u 14. st. (GJURAŠIN 1997: 171–172), u Begovači kod Biljana Donjih u starohrvatsko razdoblje (JELOVINA, VRŠALOVIĆ 1981: 121–122, T III,54, T XI,228) i sl.

Međutim, kronološki su posebno zanimljivi primjerci prstenja sa staklenom gemom u sekstagonalnom kruništu te cik-cak i vertikalnim urezima na kruništu i ramenu (PN 28, 33, 50, 58, 85). Takvo prstenje korišteno je na širem prostoru Pokuplja, Korduna i Like tijekom 18. st., a gotovo identični primjerci nađeni su u nekropolama uz crkve sv. Duha u Mušaluku kod Ličkog Osika, te sv. Jurju u Mateškom selu (PERKIĆ 2005). Ovakvo prstenje je ujedno i najbrojnije kako na ovoj tako i na ostalim spomenutim nekropolama (Mušaluk, Mateško selo). Posebno je indikativno groblje u Mušaluku gdje se može govoriti o zatvorenoj cjelini, odnosno groblju koje se datira isključivo u 18. st. Međutim, ovakvo prstenje nalazimo i na znatno širem prostoru Hrvatske gdje je različito datirano sve do u 15. i 16. st., no uglavnom s nepoznatih lokaliteta, dakle van arheološkog konteksta (PITEŠA 2009: 179). Stoga pretpostavljam kako ovako rano datiranje od 15. st. nije utemeljeno i posljedica je isključivo datiranja na osnovi tipoloških karakteristika, te nedostatka istraživanja i objavljivanja novovjekovnih nekropola. Jedno od rijetkih objavljenih, gdje su također datirani u 17. i 18. st. je ono kod crkve sv. Nikole biskupa u Žumberku (AZINOVIĆ BEBEK 2009C: 472).

Prsten s gemom od staklene paste u kvadratnom kruništu nalazimo u samo jednom primjerku (PN 128). Sličan prsten, ali u raskošnijoj izvedbi od srebrnog lima s pozlatom, nalazimo u groblju kod Sv. Križa u Ninu, datiranog u kasno 15. i 16. st. (PITEŠA 2009: 202).

2. Prstenje bez ukrasa od staklene paste, a ukrašeno urezivanjem na limenoj traci te različitim oblicima tijekom lijevanja:

- a) lijevani prsten gdje se tijelo obruča proširuje prema vrhu i tvori zaravnjeni vrh s urezanim inicijalima (PN 114, 119a–c)
- b) lijevani prsten gdje se na zadebljani obruč, ukrašen vitičastim floralnim urezanim motivom, nastavlja ovalna lijevana pločica obrubljena kružnim žlijebom unutar kojeg su inicijali »S D« te grb u obliku štita unutar kojeg je floralni motiv (PN 26)
- c) lijevani prsten gdje se na obruč nastavlja ovalna pločica uz rubove koje je urezani plitki žlijeb, a u sredini je urezani floralni motiv (PN 119d)

- d) prsten na limenoj traci s dva plitka usporedna žlijeba na vanjskoj površini obruča prstena, bez dodatnih ukrasa (PN 92)
- e) prsten na limenoj traci s tri žlijeba po sredini, bez dodatnih ukrasa (PN 0)
- f) prsten na limenoj traci bez ikakvih ukrasa (PN 84)

Jednostavno prstenje ukrašavano samo s dva plitka usporedna žlijeba na vanjskoj površini obruča prstena najprisutnije je u gotovo svim starohrvatskim, kasnosrednjovjekovnim i novovjekovnim grobljima, pa ih logično možemo pripisati proizvodima lokalnih radionica (JELOVINA – VRSALOVIĆ 1981: 120, TI,4; TII, 34, 50; PETRINEC – JAKŠIĆ 1996: 21, 27, 29, 34, 37, 39, 40; PITEŠA 2009: 186). Kod groblja u Kamenskom zanimljivo je što je jednostavno prstenje s 1–3 plitka žlijeba rijetko u odnosu na bogatije ukrašeno prstenje.

3. Prstenje izrađeno od svitaka smotane brončane žice na koje se nastavlja, također od žice, spiralno kružno krunište.

Većina prstenja zastupljena u Kamenskom nalazi se i kod drugih groblja, no specifičnost predstavljaju prstenovi izrađeni od svitaka smotane brončane žice sa spiralnim motivom na vrhu. Nađena su 4, gotovo identična ovakva primjerka (PN 29, 31, 74, 76) i svi su prema grobnom kontekstu datirani u 18. st. Sličan prsten po načinu izrade od brončane žice, ali s različitim završetkom spiralnog kruništa, nalazimo kao slučajni nalaz kod crkve sv. Spasa u Vrh Rici, bez uže datacije (PETRINEC – JAKŠIĆ 1996: 119, sl. 67), te gotovo identične u groblju 17. i 18. st. kod crkve sv. Nikole biskupa u Žumberku (AZINOVIĆ BEBEK 2009C: 472).

Pokojnici su najčešće nosili po jedan prsten, rijetko dva, a prisutna je pojava nošenja tri prstena, kao što je npr. u grobu 76 (PN 119). Takav običaj primijećen je i kod drugih kasnosrednjovjekovnih i novovjekovnih groblja, kao što su spomenute u Mušaluku, Mateškom selu te iskopavanja crkve Presvetog Trojstva u Slunju,⁴ sv. Spasa u Vrh Rici (PETRINEC – JAKŠIĆ 1996: 34, 35, 40) i Begovači u Biljanima Donjim (JELOVINA – VRSALOVIĆ 1981: 74, 76, 77).

SVETAČKE MEDALJICE

Svetačke medaljice su privjesci, uglavnom manjeg formata, kružnog, ovalnog, srcolikog ili poligonalnog oblika. Sadrže reljefne prikaze na objema stranama, a uglavnom su to motivi s likovima Isusa, Gospe, svetaca, ukazanja, čudotvornih predmeta (svetih slika ili skulptura) i hodočasničkih mjesta. Najčešće su izrađene od neplemenitih metala (bronce, bakra), a rijetko od zlata ili srebra (KRNJAK 2004: 113). Ovakve medaljice spadaju u pobožne predmete s naglašenim simboličkim značenjem, koju neki vjernici nose ili čuvaju kao oblik osobite pobožnosti. Prvi su ih počeli nositi hodočasnici u sveta mjesta kao dokaz posjećivanja takvim mjestima (grobovi i crkve mučenika i ostalih svetaca, posebice Gospe). Njihova primjena i širenje počelo je u 15. st. (AZINOVIĆ BEBEK 2007: 393), međutim, najveća produkcija je u 17. i 18. st. kao reakcija na reformiranu, protestantsku crkvu. Nošene su na lančiću ili kao dio krunice. Vrlo često nemaju nikakvu umjetničku vrijednost, ali povijesnu i kulturno – povijesnu zasigurno da (MIRNIK 1996: 361). Medaljice su uglavnom skromne, sitne i slabije kakvoće, a proizvodnja im je bila masovna (MIRNIK 1992: 501).

U okviru iskopavanja unutar i izvan crkve u Kamenskom nađena su 22 primjerka različitih medaljica. Prema mjestu nalaza na skeletu može se pretpostaviti da su nošene oko vrata ili su se vješale na krunicu. Krajem 17. st. započinje njihova masovna proizvodnja kada su korištene kod

⁴ Neobjavljena iskopavanja Konzervatorskog odjela u Karlovcu.

davanja oprosta ili posvete, kod raznih zavjeta i uspomena s hodočašća, a masovnost je reakcija na jačanje protestantizma. Prisutno je i bacanje medaljica u zemlju za vrijeme oranja, ali prije sjetve. To se najčešće radilo na oranicama gdje su nalaženi ostatci iz ranijih razdoblja (KRNJAK 2004: 113). Najčešći oblik medaljica je ovalno izduženi, mada ih ima i kružnih, sekstagonalnih i ovalno izduženih s upisanim kvadratom koji izlazi van rubova ovalnog dijela (PN 85f).

Zastupljeni su razni sveci i svete, a najčešće Gospa i sv. Benedikt.

Medaljice s prikazom Gospe (PN 4b, 9b, 18, 52, 62, 65a, 67, 85f, 123, 127):

Na najvećem broju medaljica (10 komada), na aversu ili reversu, nalaze se različiti prikazi Gospe u kombinaciji s drugim prikazima. Znatno češće Gospa je na aversu, jer je riječ o hodočasničkim medaljicama, a i inače se smatra kako je na aversu Gospa zbog svoje važnosti u kršćanskom svijetu (osim ako je u kombinaciji s Isusom kada je na reversu) (AZINOVIĆ BEBEK 2007: 393).

- PN 4b i PN 85f – tzv. Mariazell prikaz
Na aversu je prikaz Bogorodice u zvonolikom plaštu ukrašenom vegetabilnim vitičastim motivima i križevima, sa skeptom? u rukama, slijeva na desno teče natpis: S. MARIA C(ELENSIS) kod PN 85f ili S. MARIA (CE)LLENS(IS) kod PN 4b. Na reversu je kod oba primjerka prikaz Svete Obitelji. Mariazell je najpoznatije srednjoeuropsko marijansko hodočasničko svetište koje se nalazi u austrijskoj saveznoj pokrajini Štajerskoj. Uobičajeno je, gotovo do u 18. st. pisati Maria Cell, a od 18. st. Maria Zell (AZINOVIĆ BEBEK 2007: 392), međutim, kod nekih autora su primjetna manja odstupanja u takvim datacijama (KNEZ 2001: 43). Naš primjerak pod PN 85f djelomično je oštećen, pa natpis nije u cijelosti čitak, međutim moguće ga je pretpostaviti na osnovi analogije s primjerkom iz Šentviške gore kod Čateža na Savi gdje nalazimo gotovo identičan primjerak (KNEZ 2001: 41).
- PN 18 – na aversu prikaz Gospe s Isusom u naručju, a na reversu na plavoj pozadini tri prekrizene strjelice okrenute prema gore. Centralni dio medaljice je oslikan, a okolni brončani dio je ukrašen reljefnim floralnim motivima. Sličan način izvedbe medaljice s centralnim oslikanim dijelom nalazimo u zbirci medaljica Narodnog muzeja Slovenije gdje je sličan primjerak posvećen sv. Franji Ksaverskom i srcu Isusovu, datiran u 18. st (KNEZ 2001: 95).
- PN 52 – na aversu prikaz Gospine krunidbe, a na reversu simbola križnog puta (Ijestve) iznad kojih lebdi Duh Sveti u obliku grlice. Prikaz Gospine krunidbe čest je na medaljicama u kombinaciji s raznim drugim svecima. Slične prikaze nalazimo s lokaliteta Hrvatski trg u Ljubljani (KNEZ 2001: 79, 81–82). Simbole križnog puta na reversu nalazimo i na primjerku s nepoznatog nalazišta u zbirci Narodnog muzeja Slovenije (KNEZ 2001: 90).
- PN 62 – vjerojatno je riječ o hodočasničkoj medaljici iz Loreta iako nam nečitki natpis ne može to i potvrditi. Međutim, na aversu je prikaz Gospe s Isusom u naručju unutar vrata – portala, oboje imaju krunu na glavi, a Gospa je u karakterističnom zvonolikom plaštu. Takve plašteve ima većina loretskih medaljica, a na pojedinim od njih je osnovni prikaz Gospe unutar raznih oblika vrata ili baldehina (KNEZ 2001: 89, 156). Gospa Loretska je dobila ime po hodočasničkom mjestu Loreto kod Ancone u Italiji, a njeno štovanje u Hrvata se javlja već u 15. st. (KRNJAK 2004: 122), no najizraženije je u 18. st. Zvonoliki plašt je inače tipičan za barokne prikaze Gospe, kako na medaljicama tako i na ostalim vrstama prikaza u 17. i 18. st. (BARIČEVIĆ 1983: 57–70).
- PN 65 a – u ikonografiji medaljica česta je kombinacija prikaza na aversu i reversu Gospe i Isusa kao spasitelja svijeta: SALVATOR MVNDI SALVA NOS (Spasitelju svijeta, spasi nas) i MATER SALVATORIS ORA PRO NOBIS (Majko Spasitelja, moli za nas) (KNEZ 2001: 111).

Iako je natpis na našoj medaljici nečitak može se nazrijeti navedena zavjetna formula čemu odgovara i prikaz Isusa i Gospe.

- Posebno je zanimljiva medaljica kao PN 67 koja predstavlja hodočasničku medaljicu iz Bavarske. Riječ je o Gospinom hodočasničkom svetištu OETHINGEN koje se još naziva i srcem Bavarske. Slična medaljica, ali s drukčijim prikazom nađena je u grobu 56 kod crkve sv. Marije Magdalene u Čazmi gdje se datira u 17./18. st. (AZINOVIC BEBEK 2007: 402–403).
- PN 127 – s obje strane je prikaz Gospe, s tim da je na aversu klasični hodočasnički motiv Gospa u zvonolikom plaštu, s Isusom u naručju i s dva anđela iznad njih, a na reversu Gospa s mrtvim Isusom u krilu, odnosno *pietà*. Opisani prikaz Gospe u zvonolikom plaštu često nalazimo na medaljicama iz hodočasničkog središta Altöttinga (KNEZ 2001: 48–49), Mariazella (AZINOVIC BEBEK 2007: 399) i dr.

Medaljice sv. Benedikta (PN 9a, 10, 17, 22, 70, 75 a–b, 85b, 99):

Vrlo česte su i tzv. benediktinske medaljice (9 primjeraka). Imaju široku religioznu primjenu. Korištene su za tjeranje sotone, vještica, obrane od kuge, protiv uroka i čaranja, za poboljšanje davanja kravljeg mlijeka, stavljane su u temelje kuća i zakapane u polja (AZINOVIC BEBEK 2007: 391–392). Javljaju se u crkvenim grobljima srednje Europe već u 15. st. (KNEZ 2001: 37), no kod nas nešto češće sredinom 17. st., i pogotovo u prvoj polovini 18. st. Obično je na aversu prikaz sv. Benedikta u haljini, sa štapom i čašom otrova u drugoj ruci, prema legendi po kojoj je predvidio pokušaj trovanja. Na aversu uz rub teče natpis CRVX. S.(ANCTI) P.(ATRIS) BENEDICTI (križ Svetog oca Benedikta) ili S. BENEDICTE ORA P.(RO) N.(OBIS) (sveti Benedikte, moli za nas). Na reversu je benediktinski grb u kojem je benediktinski križ sa siglami, koje predstavljaju benediktinski zaziv, prema prijevodu dr. A. Badurine (PAVIČIĆ 1994: 44):

- u kružnom polju **V R S N S M V S M Q L I V B – Vade Retro, Satana, Numquam Suade Mihi Vana / Sunt Mala Quae Libas, Ipse Venena Bibas (Odlazi, Sotono, nikad mi ne savjetuj što je isprazno, zlo je što mi pružaš, sam pij svoj otrov).**
- u vertikalnom dijelu križa – **C S S M L – Crux Sacra Sit Mihi Lux** (križu sveti, budi mi svjetlo)
- u horizontalnom dijelu križa **N D S M D – Non Draco Sit Mihi Dux** (ti zvijeri, ne budi mi vođa)
- u četvorinama **C S P B – Crux Sancti Patris Benedicti** (križu sveta oca Benedikta)

Javljaju se u dva osnovna oblika: osmerokutni (PN 9a, 10, 17) i ovalni (PN 22, 70, 75 a i b, 85b, 99), s tim da gotovo nema promjena u prikazima. Jedini izuzetak predstavlja PN 70 gdje uz benediktinski križ na reversu nalazimo sv. Anastaziju na aversu, ali s posvetom S. ANASTASIA PATRONA IN BENEDICT BEVRN.

Ostale medaljice

Pored medaljica posvećenih Gospi i sv. Benediktu, nalazimo i druge svece i svete, Isusa ili razne novozavjetne scene, no i tada uglavnom u kombinaciji s Gospom: Sveta Obitelj (PN 4b i 85f), simboli križnog puta (PN 52), Isus (PN 65a). Rijetke su medaljice na kojima nema Gospe, npr. gdje su na aversu oruđa Kristovih muka (čekić, koplje, posuda s octom i sl.), a na reversu simboli križnog puta (PN 52 i 66) uz zavjetne formule: PAS.(SIO) CHRIS.(TI) CONFOR.(TA) ME (Muko Kristova, ojačaj me) i PAS.(SIO) CHRIS.(TI) SALV.(A) NOS (Muko Kristova, spasi nas). Gotovo identične medaljice ili u kombinaciji s drugim prikazima nalazimo i u zbirci Narodnog muzeja Slovenije (KNEZ 2001: 90). Jednu od medaljica nisam mogao odrediti, a s obje strane je prikaz izvjesnog sveca (PN 4a).

Svi navedeni primjerci izrađeni su od bronce, osim PN 18 gdje je središnji prikaz Gospe izrađen na oslikanom (metalnom?) materijalu. Izuzetak predstavlja primjerak medaljice kao PN 100, koji je izrađen od dvije spojene ovalne staklene leće između kojih se vjerojatno nalazio oslikani papir s nekim prikazom koji je u potpunosti nestao. Može se pretpostaviti da je i ovdje bio prikaz Gospe, a na osnovi analogija sa sličnim medaljicama nađenim u okviru iskopavanog groblja u Mateškom selu (PN 148 i 172), gdje je papirnati dio djelomično sačuvan. Slična medaljica od dvije staklene leće nađena je u okviru kasnosrednjovjekovnog groblja u Strožancu kod Gospe od Site gdje je okvirno datirano u 17./18. st. (GJURAŠIN 1997: 172, 175).

KRIŽEVI

Križ (grč. *stauros*, lat. *crux*) je temeljni religiozni simbol kršćanstva. Međutim, motiv križa pojavljuje se znatno ranije na neolitičkim i kasnijim spomenicima, posudama, figurama i sl. kao simbol sunca ili svemira (svastika). Nalazimo ga na širokom području, na spomenicima keltske, koptske i kretske umjetnosti, ali i u azijskoj i američkoj kulturi. U Egiptu je hijeroglifski ideogram križa »ankh« (crux ansata) pojam za život, simbol »milijuna godina budućeg života« (CHEVALIER – GHEERBRANDT 1983: 309). U kršćanstvu križ je istodobno izraz muke i stradanja, ali i znak pripadnosti vjere. Može se pratiti razvoj njegove ikonografije od prvih stoljeća do danas (GRUPA AUTORA 1979: 356–360, 498–503).

Križ se sastoji od okomite (patibulum) i vodoravne (antenna) grede, ponekad ima podložak za noge krista (supedanneum) i natpisa na vrhu patibuluma (titulus).

Križevi nađeni u okviru predmetnog groblja korišteni su kao privjesak oko vrata ili dio krunice. Oni nisu samo ukras, dio nošnje, nego i sastavni dio ovozemaljskog i zagrobnog života. Kao i ostali nalazi, prema okolnom arheološko – kronološkom kontekstu, datirani su u kraj 17. do početka 19. st. Sveukupno je nađeno 7 primjeraka križeva (grobovi 27, 54, 92, dva u kriпти 2 i dva van grobova u SJ 1). Svi su izrađeni od bronce (PN 43, 55, 63, 103, 120, 121 i 126).

Križ kao PN 43 – križ latinskog oblika, prilično rustične izrade, s nemarno vidljivim ostacima lijevanja i jednostranog prikaza. Horizontalni krakovi završavaju u obliku trolista, a na gornjem kraku je okrugla rupica za vješanje. Na prednjoj strani je prikaz raspetog Krista, pognute glave, a zbog izlizanosti se ne vidi prikaz u gornjem kraku (*titulus* INRI ili neki od simbola), u donjem kraku se nazire mrtvačka glava, tzv. Adamova lubanja. Prema srednjovjekovnoj legendi Kristov golgotski križ bio je usađen iznad Adamova groba, pa je Kristova krv kapala na Adamovu lubanju, što kasnije postaje česti ikonografski simbol (PAVIČIĆ 1994: 43). Donekle sličan križ nađen je u Novim Banovcima, datiran u 17.–18. st. (PAVIČIĆ 1994: 79), te crkvi sv. Duha u Mušaluku datiran u 18. st. (PERKIĆ 2001), a gotovo identičan u groblju oko sv. Jurja u Mateškom selu (PERKIĆ 2005: PN 21 i 117), sv. Martinu na Prozorju (BELAJ 2006: 278) i crkvi sv. Marije Magdalene u Čazmi (AZINOVIĆ BEBEK 2009A: 278, 283). Najčešće su datirani u 17. i 18. st., a s obzirom na velike sličnosti kod brojnih primjeraka u grobljima sjeverne Hrvatske možemo pretpostaviti i neku lokalnu radionicu.

Caravaca križevi (PN 55 i 63), zvan još loretski ili Benediktov križ (PITEŠA 2009: 227) – su križevi latinskog oblika, iz vrste dvostrukih križeva (*crux gemina*). Uvijek imaju dvije poprečne grede, a sve mu grede završavaju tulipanastim proširenjem. Njihova upotreba raširena je u 16. i 17. st., pogotovo u misijskim zemljama, a isusovci su njihovi najveći promicatelji. Legenda o tom križu potječe iz Španjolske, nazvan po mjestu Caravaca de la Cruz, provincija Murcia (zato se često naziva i španjolski križ) i vezan je za čudo biskupa Ginesiusa (AZINOVIĆ BEBEK 2009A: 274–275). Detaljni opis legende možemo naći u radu J. Belaja (2006: 277). Već krajem 17. st. javljaju se

prve zabrane upotrebe ovog križa zbog njegove omiljenosti u pučkom praznovjerju. Njegovu upotrebu dekretom zabranjuje papa Urban 1678. (MÜNSTERER 1963: 80; KNEZ 2005: 20). Imao je razne primjene: protiv bolesti, opsjednutosti, kuge, za plodnost u braku, ljetine i sl. Zbog zabrane se rijetko nalazi u 18. st., no sve zabrane nisu istovremeno dopirale u sve krajeve pa su moguće datacije i kroz 18. st.

U Kamenskom su nađena dva gotovo identična primjerka ovakvih križeva u grobu 27 i jedan primjerak van pojedinačnog grobnog konteksta. Na prednjoj strani je prikaz rassetog Krista sa zrakastom krunom, pognute glave i izraženo savijenih koljena. Na donjoj anteni i donjem dijelu patibuluma je natpis DOMINE MEMENTO MEI (Gospodine, sjeti se mene). U proširenoj bazi križa nalazi se urezana glava, vjerojatno Gospe, a u svim ostalim proširenim krajevima su urezani ukrasi floralnih motiva. Inače je uz sve rubove križa niz plitkih i kratkih ureza. Na stražnjoj strani je niz prikaza simboličkog značenja od kojih su neki nečitki. Na patibulumu su prikazi vrča, kaleža, boce, ljestve, dva koplja (probadanje Isusova srca i nuđenje octa i žuči), a na dnu dva anđela u adorantskom položaju. Na gornjoj anteni prikazi su nečitki (palica, truba?), a na donjoj anteni se nazire anđeo u letu. Uokolo rubova stražnje strane je urezana linija, a u proširenim krakovima ukras floralnim motivima. Na prijelazu donje antene u donji dio patibuluma vidljivi su tragovi popravljivanja koje se napravilo prije sahranjivanja.

Slični križevi su nađeni u novovjekovnim grobovima u crkvi sv. Marije Magdalene u Čazmi (AZINOVIĆ BEBEK 2009: 276–277), sv. Martinu na Prozorju (BELAJ 2006: 277–278), sv. Stjepanu u Brelima (BOŽEK – KUNAC 1998: 208), pavlinskom samostanu u Šenkovcu (AZINOVIĆ BEBEK 2009A: 277), Trpnju (PITEŠA 2009: 227), Rižinicama u Solinu (PITEŠA 1992: 116, 119), a imamo i pojedine primjerke u fundusu Hrvatskog povijesnog muzeja (PAVIČIĆ 1994: 82–83), svi su datirani u 17. i 18. st.

Križ kao PN 103 – križ latinskog oblika, grede završavaju u obliku nepravilnog i izduženog trolista. Izrađen je lijevanjem. Na prednjoj strani je prikaz Krista, a na stražnjoj više manjih raznih prikaza koji su, nažalost, nečitki zbog korodiranosti (vjerojatno prikazi oruđa Kristovih muka). Manja sličnost postoji s križem iz groblja u Mateškom selu (PN 73), gdje krakovi također završavaju s kružnim izbojcima.

Križ kao PN 120 – križ latinskog oblika s okruglom ušicom postavljenom okomito na tijelo križa. Na prednjoj strani je prikaz rassetog Krista, malo savijenih nogu u koljenima. Krist ima zrakastu krunu, a iznad je titulus (nečitak – vjerojatno INRI). Na stražnjoj strani je prikaz alata i oruđa koji se inače javljaju na križevima s križnog puta, a ovdje su kao simbol muke Isusove (*arma Christi*): prekrižena koplja kojim mu je probodeno srce i koplje s nataknutim spužvicama octa i žuči, kruna od trnja, bič i probodena ruka. Iznad krune su dva nečitka prikaza, možda Duh Sveti u obliku goluba i Veronikin rubac. Ovakve i slične križeve nalazimo i u fundusu Hrvatskog povijesnog muzeja, svi su datirani u 18. i početak 19. st., a potječu s lokaliteta u Novim Banovcima, Surduka, Srijemske Mitrovice i Krapine (PAVIČIĆ 1994: 75–76). Križevi ovakvog tipa, ali s nešto drukčijim prikazom nađeni su također u kripti crkve sv. Lovre u Požegi, koja se isto datira u 18. i početak 19. st⁵ te na Gospinom otoku u Solinu (PITEŠA 2009: 228) i u crkvi sv. Marije Magdalene u Čazmi (AZINOVIĆ BEBEK 2009A: 277–278). Gotovo identičan primjerak, samo što je izrađen od željeza, nađen je u Sv. Martinu na Prozorju (AZINOVIĆ BEBEK 2009A: 277–278).

Križ kao PN 121 – riječ je o velikom pektoralnom križu latinskog oblika koji predstavlja najveći nađeni primjerak, visine više od 12 cm (nedostaje donji dio *patibuluma*), širine 7,5 cm. S

5 Neobjavljeno, nalaze se u radionici Hrvatskog restoratorskog zavoda.

obzirom na veličinu i mjesto nalaza – kriptu 2 u svetištu crkve – može se pretpostaviti kako se nalazio na jednom od sahranjenih redovnika. Prikaz raspjetog Krista nalazi se samo s prednje strane, iznad klasičnog prikaza je titulus s natpisom INRI koji je omeđen vitičastim ukrasom što izlazi van rubova *patibuluma*. Ovako veliki pektoralni križevi obično se datiraju u 18. i početak 19. st., a nalazimo ih u raznim varijantama u fundusima Arheološkog muzeja u Splitu (PITEŠA 2009: 229) i Hrvatskog povijesnog muzeja (PAVIČIĆ 1994: 80–81).

Križ kao PN 126 – križ latinskog oblika, dvostruki križ (*crux gemina*). Na vrhu je ušica na preklap u obliku trolista. Izrađen je lijevanjem, na način da rubovi tvore okvir i oblik križa, a iznutra je praznina koja je možda prije bila ispunjena drvom, no ono je istrulilo i nije ostavilo nikakvog traga. Takve drvene križeve s metalnim obrubom nalazimo na groblju pored Sv. Nikole u Krapini iz 19. st. (PAVIČIĆ 1994: 80) te crkvi sv. Marije Magdalene u Čazmi datiran u 17. st. (AZINOVIĆ BEBEK 2009A: 284). S obzirom na kontekst nalaza groba u samom svetištu (upućuje na poseban značaj sahranjenog pokojnika), uz medaljicu PN 127, vjerojatno datiranje našeg primjerka je 18. st.

NOVAC

Sveukupno je nađeno 6 komada novca, datiranih u rasponu od 15. do početka 20. st. Većina ih je nađena van grobnog konteksta u stratigrafskim jedinicama SJ 54, SJ 7 i SJ 1, a samo jedan u grobu 49 (PN 97a), što je i logično s obzirom na kršćanske običaje i zabranu stavljanja grobnih priloga uz pokojnike. Izrađeni su od bronce (PN 65b, 65c i 104) i srebra (PN 94, 97 i 197). U većoj ili manjoj mjeri su korodirani, no dijelom su se mogli očitati kako je opisano u katalogu nalaza. Nađena su: dva primjerka brončanog novca Marije Terezije (PN 65b, 65c), (1740.–1780.) u apoenima od 1 i 2 krajcera,⁶ jedan denar Matije Korvina (PN 94), (Matthias I. Corvinus) (1458.–1490.) (MIMICA 1994 A: 464–467), srebrni krajcer Josipa I. (PN 97a), (1705.–1711.) u apoenu od 3 krajcera,⁷ jedan primjerak novca Dubrovačke Republike (PN 107), (srebrni dinarić) (MIMICA 1994 B: 178, 187) i jedan mađarski novac iz 1901. nađen na površini, pa je znatno korodiran i nečitak.

DUGMAD

Uobičajen dio grobnih fundusa su razni primjerci dugmadi. Nalaze se kao sastavni dio odjeće pokojnika, pa imaju istodobno praktičnu i ukrasnu funkciju, a često su njeni jedini preostaci. U grobovima ih nalazimo od ranog srednjeg vijeka (JELOVINA 1976: 113–114), pa sve do u novi vijek kojem pripadaju i ovdje obrađeni primjerci. U okviru predmetnog groblja nađeni su u 8 grobova te u kripti 2 (grob 13, 14, 17, 20, 21, 26, 27, 49), sveukupno 123 komada. Izrađeni su od bronce (PN 97 i iz sonde 20) i mješavine kositra i olova (PN 30, 34, 36, 41a, 42b, 45, 57, 59 i 61), a u četiri inačice:

- kositreno-olovni, šuplji, kuglasti s ušicom za udijevanje na dnu i manjom rupicom uz ušicu (PN 30, 34, 36, 45 i dr.). Jednostavne su izrade i najčešće korišteni, a nalazimo ih i na drugim novovjekovnim grobljima, npr. Sv. Martinu na Prozorju (BELAJ 2006: 284).
- kositreno-olovni, kalotasto polukružni s ušicom za udijevanje na stražnjoj strani (PN 36, 42b, 59). Uvijek su u kombinaciji s prethodno navedenim šupljim kuglastim, a i njih nalazimo u Sv. Martinu na Prozorju (BELAJ 2006: 284).

⁶ <http://www.krischanphoto.com/austria/coins/1740/kreuzer-mt.htm>.

⁷ <http://www.krischanphoto.com/austria/coins/1740/early.htm>.

- brončani, šuplje kupolasto tijelo s kružnom ušicom za udijevanje na dnu ili umjesto ušice dvije rupice, također za udijevanje (PN 97). Nađeni su u samo jednom grobu (grob 49) u lađi crkve.
- brončani, gdje je u ovalnom tijelu ukras od prozirne staklene paste, a s donje strane su ušice. Nađeni su u paru (PN 124) u kripti 2, a međusobno su povezani s brončanom žicom. U funkciji su ukrasne manžete.

Sve inačice, osim manžeta (s ukrasom od staklene paste – PN 124), prisutne su u grobovima 18. i početka 19. st. u spomenutim grobljima u Mateškom selu i Mušaluku (PERKIĆ 2001, PERKIĆ 2005).

Sva opisana dugmad nije uže kronološki određiva i uglavnom se mora vezati uz druge nalaze ako je riječ o zatvorenoj cjelini, a na ovom lokalitetu mogu se datirati od kraja 17. do u početak 19. st.

UKOSNICE

Nađene su svega dvije ukosnice i to u grobu 1 (PN 2) te jedna van grobnog konteksta u sondi 24 u SJ 7. Obje su izrađene od bronce. Uglavnom je riječ o jednostavnim ukosnicama (»bumbačicama«), gdje se na tanko tijelo igle nastavlja kružna glavica ukrašena plitkom spiralom.

Nažalost, ovako jednostavne ukosnice nije moguće datirati jer su u upotrebi kroz duži period od ranog srednjeg do u novi vijek.

PERLE

Perle su vrlo čest repertoar srednjovjekovnih i novovjekovnih groblja. Ponekad je riječ o dijelovima krunica, ali ponekad su i nakit, odnosno dio nošnje. Vrlo je teško razlučiti kada je riječ o ogrlicama, a kada o krunicama, jer broj zrna kod krunica može varirati od 5 do 150 (10 – »cener« ili muška brojanica, 15, 20, 33 – Isusove godine, 63 – Marijine godine. Prema Glossarium artis postoji podjela na veliku (150 malih i 15 velikih zrna), srednju (63 malih i 7 velikih zrna) i malu (33 mala i 5 velikih zrna) (AZINOVIC BEBEK 2009 B: 171). Kada se nalaze pojedinačno ili do 3 komada, u okviru intaktnog groba, onda su vjerojatno nakit i predstavljaju cjelinu privjeska s nalazom križa ili medaljona, a ako ih je više onda se može pretpostaviti ogrlica ili krunica. Ako postoji izvjesna pravilnost broja perli, u odnosu na navedene kod krunica, pretpostavio sam kako je riječ o krunici, dok ako je nema, a riječ je o intaktnom grobu da je ipak ogrlica.

U predmetnim iskopavanjima perle su nađene u 5 različitih skupina u grobovima 31 (PN 72), 54 (PN 101), 95 (PN 128), te van grobnog konteksta u SJ 1 (PN 40) i SJ 7 (PN 75c). Sveukupno su nađena 42 zrna.

KRUNICE – Najraniji nalazi krunica u Europi potječu iz 13. st., dok ih s prostora Hrvatske nalazimo tek u 16. st., u okviru srednjovjekovnog župskog groblja kod Sućurca (BURIĆ 2003: 230) i groba u crkvi sv. Križa u Ninu (BURIĆ 2003: 233; JELIĆ 1911: 10–11). Današnji oblik krunice, tzv. rozarij, ustalio se krajem 15. st. Na lokalitetu u Kamenskom, za nalaze perli kod PN 72 gdje je nađeno 10 zrna, pretpostavka je kako je riječ o krunici, tzv. »ceneru«. Prema analogiji sa zrnima krunice iz groba 67, PN 99 iz ž. c. sv. Marije Magdalene iz Čazme datirane su u 17./18. st. (AZINOVIC BEBEK 2009 B: 179, sl. 6). Kod PN 40 gdje su nađena 4 zrna, ali van grobne cjeline može se pretpostaviti kako je također riječ o krunici od 5 zrna, no ne možemo biti i sigurni. Slične perle, također od krunice nalazimo i u grobu 50, PN 77 iz ž. c. sv. Marije Magdalene iz Čazme (AZINOVIC BEBEK 2009 B: 174, 180, sl. 10).

OGRLICA – za samo jedan nalaz perli se može pretpostaviti kako je riječ o ogrlici (PN 128). Naime, u grobu 95 nađene su 24 perle valjkastog i okruglog oblika, mliječnobijele te prozirno svijetlozelene i plave boje. Nađene su u zatvorenoj grobnoj cjelini gdje se teško moglo izgubiti 9 komada (ako pretpostavimo najbliži broj od 33 za krunicu).

KOMBINACIJA S MEDALJICOM ILI KRIŽEM – vrlo često je neposredno iznad križića ili medaljice kao privjeska bila jedna do tri perlice, očigledno samo kao ukras. Navedeno možemo pretpostaviti kod PN 101 gdje je u istom grobu bila i medaljica (PN 100). Za PN 75c gdje su nađena 2 zrna, ali van grobnog konteksta u sloju prebačene zemlje ne možemo znati čemu su pripadale.

Uglavnom su valjkastog ili okruglog oblika, a samo su dva zrna (kod PN 72) valjkasta s razvedenim bradavičastim izbojcima, tzv. malinasta zrna.

Većinom su izrađivane od staklene paste, u raznim bojama: zelene, prozirnobijele, mliječno-bijele, svijetlo i tamno plave. Samo dva zrna (PN 75) su izrađena od kosti.

KOPČICE, KOPČE I OSTALI METALNI NALAZI

Gledajući pojedinačno, najčešći i najbrojniji nalaz predstavljaju kopčice, no kako se nalaze uglavnom u skupinama, tako su i predstavljene kao posebni nalazi. Sveukupno ih je nađeno u 22 skupine u i izvan grobnog konteksta. Riječ je o manjim brončanim kopčicama koje se nalaze na nanogvicama (uglavnom su nalažene oko nogu) i rjeđe košuljama ili rukavima. U upotrebi su od srednjeg vijeka gotovo do danas, pa ih se ne može datirati, osim ako nisu u okviru datiranog grobnog konteksta. Nalaze se na gotovo svim srednjovjekovnim i novovjekovnim grobljima. Među starije iz 15. st. pripadaju one nađene u grobu pod stečkom u okviru kasnosrednjovjekovnog groblja u Strožancu kod Gospe od Site (GJURAŠIN 1997: 169, 173) i grobu kod Sv. Marije u Poselju na Visu (PITEŠA 2005: 230–231). Nalazimo ih i u novovjekovnim grobljima, već spomenutim u Mateškom selu i Mušaluku, a i Sv. Martinu na Prozorju (BELAJ 2006: 284–285) i dr. Kao dio nogavica na hlačama nađene su i na nekropoli Kod Križa u Koprivnom u Dalmatinskoj zagori (16.–18. st.) (GJURAŠIN 2005: 170) te Grborezima kod Livna (15. st.) (BEŠLAGĆ – BENAC 1964: T XXI, sl. 2). Nogavice su bile od vunenog sukna, a koje su od koljena nadolje imale otvor sa strane što se zatvarao s više kopčica.

Gotovo uvijek su izrađene od brončane žice, u dvije inačice:

- tzv. »ušice i kukice« ili »baba i dida« – kopčice gdje se s jedne strane nalazi žica smotana u slovo »omega«, a nasuprot je opet slovo »omega« ali u obliku kukice. Na taj način se gornji dio »omege« zakvači za nasuprotnu kukicu, što se može vidjeti u kataloškom prikazu nalaza (PN 15, 16, 23, 32, 35, 51, 53, 60, 64, 122, S-19 uz grob 16 i 17, i dr.)
- kopčice smotane u krug i na vrhu spojene u zamotaju (PN 3, 27, 73 i 128a)

Nađena je i jedna brončana pojasna kopča (PN 96a) u grobu 49. Riječ je o pravokutnoj kopči koja je po sredini podijeljena, odakle izlazi zasebni pomični dio na kojemu je i trn.

Neovisno o navedenoj kopči, nađen je i jedan jezičac kopče (PN 85k), van grobnog konteksta u prebačenom srednjovjekovnom sloju. Izduženo pravokutno tijelo na početku se širi i izlazi van rubova, a na završetku se sužava i savija u dio kojim se obavljalo zakopčavanje.

Pored navedenih nalaza, nađen je jedan neidentificirani i amorfnu ulomak bronce, nepoznate namjene (PN 47), jedan manji brončani prstenčić (PN 7b) i jedan brončani dvostruki klin (PN 95).

ZAKLJUČAK

Prema sadašnjem stanju istraživanja možemo pretpostaviti kako je sahranjivanje na ovom položaju započelo oko 13./14. st., s tim da u grobovima ovog vremena gotovo da uopće nema nalaza, samo jedan obični brončani prsten (PN 0). U razdoblju od početka 15. st. (gradnja prvih faza crkve i samostana) pa do kraja 17. st. sahranjivanje se vjerojatno nije ni obavljalo na ovom položaju, što zaključujemo na osnovi nedostatka nalaza iz tog razdoblja. Razloge možemo tražiti u povijesnom i prostornom kontekstu u smislu kako u tom vremenu traju konstantni upadi i sukobi s Osmanlijama te je samostan i crkva pretvoren u izvjestan oblik utvrde. Sredinom 15. st. samostan je u više navrata bio zapaljen i opljačkan. Približno 1570. god. pavlini su bili prisiljeni napustiti samostan zbog osmanlijskih nasrtaja te ga predaju u zakup grofu Ivanu Auerspergu. Godine 1684. pavlini su prekinuli zakupne ugovore i prionuli obnovi imanja i samostanskog kompleksa. Crkvu su osposobili 1684. i 1692., god. ali su tek 1699. god. doselili u Kamensko i živjeli u drvenoj kuriji pokraj crkve. Stalna rezidencija, s priorom na čelu, ustanovljena je tek 1708. god. Barokna obnova crkve započela je oko 1740. god. i uglavnom je dovršena sredinom 18. st., a obnova samostana započela je 1749. god. te bila završena do 1767. god. Godine 1786. uredbom cara Josipa II. ukida se pavlinski red, pa tako i ovaj samostan, a 1789. god. župa sv. Jakova u Gazi (Mekušje kod Karlovca). premještena je u Kamensko (CVITANOVIĆ 1973: 7–37). Iz navedenog povijesnog slijeda i prethodno opisanih rezultata arheoloških istraživanja vidljivo je kako se oni međusobno prate i nadopunjuju. Naime, očigledno je kako je sahranjivanje u novovjekovnom razdoblju vršeno u vrijeme od povratka pavlina u Kamensko 1684. do 1789. god. kada crkva postaje župnom, a u to vrijeme oko župnih crkvi se nije smjelo sahranjivati. Izuzetak eventualno predstavljaju pojedinačni ukopi u kripte unutar crkve, no i to do Napoleonove zabrane sahranjivanja unutar crkvi početkom 19. st.

KATALOG NALAZA

1. PN 0, PRSTEN (T I:1)

GROB 4 (STARI), istraživanja 1999.

Uski trakasti prsten, ukras u obliku dva paralelna, plitka žlijeba uzduž obruča, uski pravokutni presjek.

Mjere: promjer obruča 2x2 cm, širina trake 0,4 cm, materijal: bronca, datacija: 14. st.

2. PN 1, PRSTEN (T I:2)

GROB 1, istraživanja 2000.

Uski trakasti prsten, zaravnjen u gornjem dijelu gdje dolazi krunište koje nedostaje, bradavičasti izbojci na gornjoj polovici obruča, uski ovalni presjek.

Mjere: promjer obruča 2x2 cm, širina trake 0,3 cm, materijal: bronca, datacija: 18. st.?

3. PN 2, IGLA (T II:21)

GROB 1, istraživanja 2000.

Ulomak igle (»bumbačice«), nedostaje glava.

Mjere: sačuvana dužina 2,6 cm, promjer 0,1 cm, materijal: bronca, datacija: 18. st.?

4. PN 3a, PRSTEN (T I:3)

GROB 5, istraživanja 2000.

Trakasti prsten zaravnjen u gornjem dijelu gdje dolazi krunište koje nedostaje, ukras urezivanjem u visećem trokutu na ramenu, uski ovalni presjek.

Mjere: promjer obruča 2,2x2,2 cm, širina trake 0,4 cm, materijal: bronca, datacija: 18. st.

5. PN 3b, KOPČICE, 13 komada (T VI:1)

GROB 5, istraživanja 2000.

Izrađene od žice smotane u krug s preklopljenim krajevima.

Mjere: promjer ringa 1,1x1,1 cm, debljina žice 0,1 cm, materijal: bronca, datacija: 18. st.

6. PN 4a, SVETAČKA MEDALJICA (T III:1)

GROB 4, istraživanja 2000.

Ovalnog oblika s polukružnom ušicom.

Mjere: v. 3,8 x š. 2,7 cm, materijal: bronca, datacija: 18. st.

Lice: prikaz sveca u portretu s palmom u ruci, natpis nečitak: S. O.....

Naličje: prikaz sveca u portretu, natpis nečitak.

7. PN 4b, SVETAČKA MEDALJICA, GOSPA I SV. OBITELJ (T III:2)

GROB 4, istraživanja 2000.

Ovalnog oblika s polukružnom ušicom.

Mjere: v. 2,8 x š. 2,3 cm, materijal: bronca, datacija: kraj 17. početak 18. st.

Lice: Lik Gospe u zvonolikom plaštu ukrašenom vegetabilnim vitičastim motivima i križevima, sa skeptrom? u rukama. Slijeva na desno teče natpis: S. (ANCTA) MARIA (CE)LENS.

Naličje: Prikaz Sv. Obitelji, bez natpisa.

8. PN 6, KOPČICE (TZV. KUKICE I UŠICE), 12,5 parova (T VI:6)

GROB 6, istraživanja 2000.

Izrađene savijanjem 1–1,5 mm debele žice, s jedne strane u obliku slova omega, s druge u obliku kvačice.

Mjere: v. 1,8, š. 1,1 cm, materijal: bronca, datacija: šire razdoblje od kasnog srednjeg vijeka do 19. st., s obzirom na kontekst vjerojatno 18. st.

9. PN 7a, PRSTEN (T I:4)

GROB 7, istraživanja 2000.

Uski trakasti prsten blago zaravnjen u gornjem dijelu gdje dolazi krunište koje nedostaje, ukras tankog ureza uz rub obruča.

Mjere: promjer obruča 1,6x1,8 cm, širina trake 0,2 cm, materijal: bronca, datacija: 18. st.?

10. PN 7b, PRSTENČIĆ, 2 komada (T II:20)

GROB 7, istraživanja 2000.

Jednostavni prstenčić kvadratnog presjeka, nepoznate namjene.

Mjere: 1,7 x 1,7 cm, debljina 0,1 cm, datacija: 18. st.?

11. PN 9a, SVETAČKA MEDALJICA, SV. BENEDIKT I KRIŽ SV. BENEDIKTA (T III:3)

GROB 9, istraživanja 2000.

Osmerokutna oblika s ušicom u vrhu medaljice, oštećena.

Mjere: v. 2,6 x š. 2 cm, materijal: bronca, datacija: 18. st.

Lice: vjerojatno prikaz sv. Benedikta uokviren linijom i nizom kratkih crtica, slijeva na desno teče natpis: CRVX. S. (ANCTI) (PATRIS) BENEDICTI (»Križ svetog oca Benedikta«).

Naličje: prikaz križa sv. Benedikta, natpis: IHS. V.R.S.N.M. V.S.M.Q.L.I.V.B. / CSSML / NDSMD / CSPB.

12. PN 9b, SVETAČKA MEDALJICA, GOSPA (T III:4)

GROB 9, istraživanja 2000.

Osmerokutna oblika s ušicom u vrhu medaljice, oštećena.

Mjere: v. 2,6 x š. 2 cm, materijal: bronca, datacija: 18. st.

Lice: vjerojatno prikaz Gospe u zvonolikom plaštu obrubljen urezanom linijom, slijeva na desno teče natpis S. MARIA, dalje nečitko.

Naličje: u potpunosti nečitak prikaz obrubljen sitnim reljefnim točkicama i eventualni natpis.

13. PN 10, SVETAČKA MEDALJICA, SV. BENEDIKT I KRIŽ SV. BENEDIKTA (T III:5)

IZ PROFILA SJ 7, istraživanja 2000.

Osmerokutna oblika s istaknutom ušicom iznad vrha medaljice, oštećena.

Mjere: v. 2,4 x š. 1,8 cm, materijal: bronca, datacija: 18. st.

Lice: vjerojatno prikaz sv. Benedikta uokviren linijom i nizom kratkih crtica, slijeva na desno teče natpis: CRVX. S. (ANCTI) (PATRIS) BENEDICTI (»Križ svetog oca Benedikta«).

Naličje: prikaz križa sv. Benedikta, natpis: IHS. V.R.S.N.M. V.S.M.Q.L.I.V.B. / CSSML / NDSMD / CSPB.

14. PN 15, KOPČICE (TZV. KUKICE I UŠICE), 2,5 para

IZ PROFILA SJ 1, istraživanja 2000.

Isto kao PN 6.

15. PN 16, KOPČICE (TZV. KUKICE I UŠICE), 6,5 parova (T VI:8)

SJ 1, istraživanja 2000.

Izrađene savijanjem 1–1,5 mm debele žice, s jedne strane u obliku slova omega, s druge u obliku kvačice.

Mjere: v. 1,8, š. 1,1 cm, materijal: bronca, datacija: šire razdoblje od kasnog srednjeg vijeka do 19. st., s obzirom na kontekst vjerojatno 18. st.

16. PN 17, SVETAČKA MEDALJICA, SV. BENEDIKT I KRIŽ SV. BENEDIKTA (T III:6)

SJ 1, istraživanja 2000.

Osmerokutna oblika, nedostaje ušica iznad vrha medaljice, oštećena.

Mjere: v. 2,4 x š. 2 cm, materijal: bronca, datacija: 18. st.

Lice: vjerojatno prikaz sv. Benedikta, slijeva na desno zbog oštećenja se može pretpostaviti natpis: CRVX. S. (ANCTI) (PATRIS) BENEDICTI («Križ svetog oca Benedikta»).

Naličje: prikaz križa sv. Benedikta, natpis: IHS. V.R.S.N.M. V.S.M.Q.L.I.V.B. / CSSML / NDSMD / CSPB.

17. PN 18, SVETAČKA MEDALJICA, GOSPA (T III:7)

SJ 1, istraživanja 2000.

Ovalna oblika s kružnom ušicom iznad tijela medaljice, izrađena od dvostranog brončanog lima u sredini kojeg je medaljon (gema) s prikazom izrađen od papira, a prekriven staklom, djelomično oštećena.

Mjere: v. 3,5 x š. 3 cm, materijal: bronca, papir i staklo, datacija: 18. st.

Lice: u medaljonu prikaz Gospe s Isusom u naručju, u crvenoj i plavoj boji, oboje s krunom na glavi, sve obrubljeno floralnim motivima i nizom od reljefnih točkica na brončanom dijelu, bez natpisa.

Naličje: u medaljonu prikaz tri prekrížene strjelice na plavoj pozadini, okrenute prema gore, sve obrubljeno floralnim motivima i nizom od reljefnih točkica na brončanom dijelu, bez natpisa.

18. PN 19, PRSTEN (T I:5)

SJ 1, istraživanja 2000.

Uski trakasti prsten blago zaravnjen u gornjem dijelu gdje dolazi sekstagonalno krunište koje nedostaje, uski ovalni presjek obruča.

Mjere: promjer obruča 2,2x2,2 cm, širina trake 0,25 cm, materijal: bronca, datacija: 18. st.

19. PN 20, PRSTEN (T I:6)

GROB 11, istraživanja 2000.

Uski trakasti prsten blago zaravnjen u gornjem dijelu gdje se nalazi plitko sekstagonalno krunište s ovalnom gemom od staklene paste, obruč uskog ovalnog presjeka s dva uzdužna udubljenja.

Mjere: promjer obruča 1,8x1,8 cm, širina trake 0,25 cm, materijal: bronca i staklena pasta, datacija: 18. st.

20. PN 21, DUGME (T VIII:10)

SJ 1, istraživanja 2000.

Izrađeno od šuplje kuglice i na nju zalemljene kružne ušice, ispod spoja s ušicom manja rupica.

Mjere: 1,2x1,2 cm, materijal: olovo s kositrom, datacija: šire razdoblje od kasnog srednjeg vijeka do 19. st., s obzirom na kontekst vjerojatno 18. st.

21. PN 22, SVETAČKA MEDALJICA, SV. BENEDIKT I KRIŽ SV. BENEDIKTA (T III:9)

SJ 1, istraživanja 2000.

Ovalnog oblika s polukružnom ušicom iznad medaljice koja nedostaje.

Mjere: v. 2,6 x š. 2,1 cm, materijal: bronca, datacija: 18. st.?

Lice: prikaz sv. Benedikta, slijeva na desno teče natpis: S. BENEDICTI ORA P.(RO) N.(OBIS).

Naličje: prikaz križa sv. Benedikta, natpis: IHS. V.R.S.N.M. V.S.M.Q.L.I.V.B. / CSSML / NDSMD / CSPB.

22. PN 23, KOPČICA (TZV. KUKICE I UŠICE), 0,5 para

SJ 1, istraživanja 2000.

Isto kao PN 6.

23. PN 24, PRSTEN (T I:7)

SJ 1, istraživanja 2000.

Trakasti prsten zaravnjen u gornjem dijelu gdje dolazi sekstagonalno krunište koje nedostaje, ali je sačuvana sekstagonalna gema od staklene paste zelene boje, na ramenu ringa ukras od niza kosih zareza koji tvore viseći trokut, iz vrha trokuta tri urezana pruta, uski ovalni presjek obruča.

Mjere: promjer obruča 2,3x2,3 cm, širina ringa 0,3–0,6 cm, materijal: bronca sa staklenom pastom, datacija: 18. st.

24. PN 25, PRSTEN, ulomci (T I:8)

GROB 14, istraživanja 2000.

Uski trakasti prsten, ukras plitkog i uskog žlijeba uzduž tijela obruča, a s obje strane žlijeba nizovi kosih ureza.

Mjere: promjer obruča?, širina trake 0,35 cm, materijal: bronca, datacija: neodređeno?

25. PN 26, PRSTEN PEČATNJAK(T I:9a–c)

SJ 1, istraživanja 2000.

Deblji obruč prstena polukružnog presjeka širi se u ramenu i prelazi u ovalno tijelo glave prstena gdje se nalazi u negativu prikaz grba u obliku štita, u štitu je floralni ukras u vidu tri stabljike s po tri ploda na svakoj, a iznad štita su zrcalno urezani inicijali J D, na cijelom tijelu obruča su vitičasti ukrasi izvedeni urezivanjem.

Mjere: promjer obruča 2,7x2,7 cm, širina trake 0,3–0,4 cm, materijal: srebro, datacija: 18. st.?

26. PN 27, KOPČICE, 7 komada (T VI:4)

GROB 15, istraživanja 2000.

Izrađene od žice smotane u krug s preklopljenim krajevima.

Mjere: promjer ringa 1,1x1,1 cm, debljina žice 0,1 cm, materijal: bronca, datacija: 18. st.

27. PN 28, PRSTEN (T I:10)

GROB 15, istraživanja 2000.

Trakasti prsten zaravnjen u gornjem dijelu gdje dolazi sekstagonalno krunište sa sekstagonalnom gemom od prozirne staklene paste, gema ukrašena tankim i plitkim urezima koji prate oblik kruništa, na kruništu ukras vertikalnim urezima, na tijelu obruča ukras kosim urezima omeđenih s dvije uzdužne linije, a na ramenu prekriveni kosi urezi između kojih su udubljene točke, uski ovalni presjek.

Mjere: promjer obruča 2,4x2,4 cm, širina ringa 0,3–0,4 cm, materijal: bronca sa staklenom pastom, datacija: 18. st.

28. PN 29, PRSTEN (T I:11)

GROB 12, istraživanja 2000.

Izrađen od višestrukih namotaja žice koji završavaju u spiralnoj glavi.

Mjere: promjer obruča 2,3x2,3 cm, debljina žice 0,05 cm, materijal: bronca, datacija:18. st.?

29. PN 30, DUGMAD, 4 komada (T VII:1)

GROB 13, istraživanja 2000.

Tijela dugmadi izrađena od šupljih kuglica i na njih zalemljenih kružnih ušica, ispod spoja s ušicom manja rupica.

Mjere: 1,2x1,2 cm, materijal: olovo s kositrom, datacija:18. st.?

30. PN 31, PRSTEN, ulomak (T I:13)

GROB 13, istraživanja 2000.

Izrađen od višestrukih namotaja žice koji završavaju u kružnoj glavi.

Mjere: promjer obruča 2,2x2,3 cm, debljina žice 0,05 cm, materijal: bronca, datacija:18. st.?

31. PN 32, KOPČICE (TZV. KUKICE I UŠICE), 23 para (T VI:9)

GROB 14, istraživanja 2000.

Izrađene savijanjem 1–1,5 mm debele žice, s jedne strane u obliku slova omega, s druge u obliku kvačice.

Mjere: v. 1,8, š. 1,1 cm, materijal: bronca, datacija: šire razdoblje od kasnog srednjeg vijeka do 19. st., s obzirom na kontekst vjerojatno 18. st.

32. PN 33, PRSTEN (T I:12a–c)

GROB 10, istraživanja 2000.

Trakasti prsten zaravnjen u gornjem dijelu gdje se nalazi sekstagonalno krunište sa sekstagonalnom gemom od prozirne staklene paste, s vanjske strane kruništa teče traka ispunjena nizom kosih zarez, na ramenu obruča ukras od također niza kosih zarez koji tvore viseći trokut, iz vrha trokuta tri urezana pruta, uski ovalni presjek.

Mjere: promjer obruča 2,3x2,3 cm, širina ringa 0,5–0,7 cm, materijal: bronca sa staklenom pastom, datacija:18. st.

33. PN 34, DUGMAD, 3 komada (T VII:2)

GROB 14, istraživanja 2000.

Tijela dugmadi izrađena od šupljih kuglica i na njih zalemljenih kružnih ušica, ispod spoja s ušicom manja rupica.

Mjere: 1,5x1,5 cm, materijal: olovo s kositrom, datacija: šire razdoblje od kasnog srednjeg vijeka do 19. st., s obzirom na kontekst vjerojatno 18. st.

34. PN 35, KOPČICE (TZV. KUKICE I UŠICE), 14 pari (T VI:7)

GROB 17, istraživanja 2000.

Izrađene savijanjem 1–1,5 mm debele žice, s jedne strane u obliku slova omega, s druge u obliku kvačice.

Mjere: v. 1,8, š. 1,1 cm, materijal: bronca, datacija: šire razdoblje od kasnog srednjeg vijeka do 19. st., s obzirom na kontekst vjerojatno 18. st.

35. PN 36, DUGMAD, 11 komada (T VII:3)

GROB 17, istraživanja 2000.

8 dugmadi – tijela dugmadi izrađena od šupljih kuglica i na njih zalemljenih kružnih ušica, ispod spoja s ušicom manja rupica.

3 dugmeta – plosnato tijelo s polukružnom ušicom s donje strane.

Mjere kuglaste dugmadi: 1,5x1,5 cm, mjere plosnate dugmadi: 1,2x1,2 cm, materijal: olovo s kositrom, datacija: šire razdoblje od kasnog srednjeg vijeka do 19. st., s obzirom na kontekst vjerojatno 18. st.

36. PN 40, PERLE – KRUNICA, 4 zrna (T VIII:4)

SJ 1, istraživanja 2000.

Okrugla zrna, vjerojatno od krunice (nepotpun broj jer su nađene u sloju, a ne izvornom položaju), izrađene od stakla, crno polirane boje.

Mjere: promjer zrna: 0,7–0,8 cm, v. 1,8, š. 1,1 cm, materijal: staklo, datacija: 17. st.

37. PN 41a, PRSTEN, ulomak (T I:14)

GROB 21, istraživanja 2000.

Trakasti prsten zaravnjen u gornjem dijelu gdje se nalazi sekstagonalno krunište sa sekstagonalnom gemom koja nedostaje, na ramenu obruča kružno udubljenje za manje zrno, no možda je riječ i o posljedici korozije, zbog oštećenja i korozije nije vidljiv eventualni ukras na obruču i kruništu, uski ovalni presjek.

Mjere: promjer obruča 2,1x1,3 cm, širina ringa 0,3–0,4 cm, materijal: bronca, datacija: 18. st.

38. PN 41b, DUGME, 1 komad (T VIII:12)

GROB 21, istraživanja 2000.

Tijelo dugmeta izrađeno od šuplje kuglice i na nju zalemljena kružna ušica, ispod spoja s ušicom manja rupica.

Mjere: 1,6x1,6 cm, materijal: olovo s kositrom, datacija: šire razdoblje od kasnog srednjeg vijeka do 19. st., s obzirom na kontekst vjerojatno 18. st.

39. PN 42a, PRSTEN (T I:15)

GROB 21, istraživanja 2000.

Trakasti prsten s plitkim kružnim kruništem u kojem se nalazi kružna gema od zelenkaste staklene paste, s vanjske strane kruništa teče horizontalni žlijeb, tijelo obruča ukrašeno s dva plitka žlijeba omeđena sitnim plastičnim kuglicama.

Mjere: promjer obruča 2,2x2,2 cm, širina ringa 0,3–0,4 cm, materijal: bronca sa staklenom pastom, datacija: 18. st.

40. PN 42b, DUGMAD, 20 komada (T VIII:9)

GROB 21, istraživanja 2000.

11 dugmadi – tijela dugmadi izrađena od šupljih kuglica i na njih zalemljenih kružnih ušica, ispod spoja s ušicom manja rupica.

9 dugmadi – kuglasto tijelo probušeno s donje strane tako da čini ušicu.

Mjere kuglaste dugmadi: 1,6x1,6 cm, mjere kuglaste probušene dugmadi: 1x1 cm, materijal: olovo s kositrom, datacija: šire razdoblje od kasnog srednjeg vijeka do 19. st., s obzirom na kontekst vjerojatno 18. st.

41. PN 43, KRIŽ (T V:4)

SJ 1, pored GROBA 21, istraživanja 2000.

Jednostavan latinski križ s ušicom, jednostrani prikaz, horizontalne grede završavaju u obliku trolista, s nemarno vidljivim ostacima lijevanja, na prednjoj strani je prikaz raspetog Krista, pognute glave, a zbog izlizanosti se ne vidi prikaz u gornjem kraku (*titulus* INRI ili neki od simbola), u donjem kraku se nazire mrtvačka glava, tzv. Adamova lubanja.

Mjere: 3,4 cm x 1,6 cm, materijal: lijevana bronca, datacija: 18. st.

42. PN 44, PRSTEN (T I:10)

GROB 20, istraživanja 2000.

Trakasti prsten s kružnim kruništem i kružnom gemom od tamnozelene staklene paste, s vanjske strane kruništa teče traka ispunjena nizom kosih zareza, na ramenu obruča ukras od također niza kosih zareza koji tvore viseći trokut, iz vrha trokuta tri urezana pruta, uski ovalni presjek.

Mjere: promjer obruča 2,0x2,2 cm, širina ringa 0,2–0,5 cm, materijal: bronca sa staklenom pastom, datacija: 18. st.

43. PN 45, DUGMAD, 14 komada (T VII:4)

GROB 20, istraživanja 2000.

Tijela dugmadi izrađena od šupljih kuglica i na njih zalemljenih kružnih ušica, ispod spoja s ušicom manja rupica.

Mjere: 1,2x1,2 cm, materijal: olovo s kositrom, datacija: šire razdoblje od kasnog srednjeg vijeka do 19. st., s obzirom na kontekst vjerojatno 18. st.

44. PN 46, PRSTEN (T I:17)

SJ 1, iz profila u blizini groba 21, istraživanja 2000.

Trakasti prsten zaravnjen u gornjem dijelu gdje se nalazi kružno krunište s kružnom gemom od prozirne staklene paste, uzduž obruča urezana traka u kojoj se u gornjem dijelu nalaze tri plastična izbojka nastala kosim presijecanjem trake, uski ovalni presjek.

Mjere: promjer obruča 2,1x2,1 cm, širina ringa 0,3 cm, materijal: bronca sa staklenom pastom, datacija: 18. st.

45. PN 48, PRSTEN, ulomak (T I:18)

SJ 1, iz profila u blizini groba 21, istraživanja 2000.

Trakasti prsten zaravnjen u gornjem dijelu gdje se nalazilo kružno krunište s kružnom gemom koje nedostaje, uzduž obruča urezana traka u kojoj se u gornjem dijelu nalaze tri plastična izbojka nastala kosim presijecanjem trake, uski ovalni presjek.

Mjere: promjer obruča 2,2x2,2 cm, širina ringa 0,3 cm, materijal: bronca (sa staklenom pastom), datacija: 18. st.

46. PN 49, PRSTEN (T I:19)

GROB 23, istraživanja 2000.

Trakasti prsten zaravnjen u gornjem dijelu gdje se nalazilo sekstagonalno krunište sa sekstagonalnom gemom koje nedostaje, na tijelu obruča nema nikakvih ukrasa, plitki polukružni presjek.

Mjere: promjer obruča 2,2x2,2 cm, širina ringa 0,3 cm, materijal: lijevana bronca (sa staklenom pastom), datacija: 18. st.

47. PN 50, PRSTEN (T I:20)

GROB 25, istraživanja 2000.

Trakasti prsten zaravnjen u gornjem dijelu gdje se nalazi sekstagonalno krunište sa sekstagonalnom gemom od prozirne staklene paste, s vanjske strane kruništa teče traka ispunjena nizom kosih zarez, na ramenu obruča ukras od također niza kosih zarez koji tvore viseći trokut, iz vrha trokuta tri urezana pruta, uski ovalni presjek.

Mjere: promjer obruča 2,2x2,3 cm, širina ringa 0,4–0,7 cm, materijal: bronca sa staklenom pastom, datacija: 18. st.

48. PN 51, KOPČICE (TZV. KUKICE I UŠICE), 8 cjelovitih i 12 necjelovitih pari (T VI:11)

GROB 25, istraživanja 2000.

Izrađene savijanjem 1–1,5 mm debele žice, s jedne strane u obliku slova omega, s druge u obliku kvačice.

Mjere: v. 1,8, š. 1,1 cm, materijal: bronca, datacija: šire razdoblje od kasnog srednjeg vijeka do 19. st., s obzirom na kontekst vjerojatno 18. st.

49. PN 52, SVETAČKA MEDALJICA, GOSPINA KRUNIDBA I SIMBOLI KRIŽNOG PUTA (T III:8)

GROB 26, istraživanja 2000.

Kružnog oblika s kružnom ušicom iznad tijela medaljice.

Mjere: 3,3 x 3,3 cm, materijal: bronca, datacija: 18. st.

Lice: prikaz Gospine krunidbe –

Naličje: prikaz simbola križnog puta iznad kojih lebdi Duh Sveti u obliku grlice.

50. PN 53, KOPČICE (TZV. KUKICE I UŠICE), 1 cjeloviti i 6 necjelovitih pari (T VI:10)

GROB 26, istraživanja 2000.

Izrađene savijanjem 1–1,5 mm debele žice, s jedne strane u obliku slova omega, s druge u obliku kvačice.

Mjere: v. 1,8, š. 1,1 cm, materijal: bronca, datacija: šire razdoblje od kasnog srednjeg vijeka do 19. st., s obzirom na kontekst vjerojatno 18. st.

51. PN 54, KOPČICE (TZV. KUKICE I UŠICE), 3,5 necjelovita para

SJ 1, istraživanja 2000.

Isto kao PN 6.

52. PN 55, CARAVACA KRIŽ (T V:6a–b)

GROB 27, istraživanja 2000.

Dvostruki križ (*crux gemina*), odnosno *Caravaca* križ, sastoji se od patibuluma i dvije poprečne antene s tulipanastim završecima te ušicom na vrhu.

Lice: prikaz raspjetog Krista sa zrakastom krunom, pognute glave i izraženo savijenih koljena, na donjoj anteni i donjem dijelu patibuluma je natpis DOMINE MEMENTO MEI (Gospodine, sjeti me se), u proširenoj bazi križa nalazi se urezana glava vjerojatno Gospe, a u svim ostalim proširenim karajevima su urezani ukrasi floralnih motiva, inače je uz sve rubove križa niz plitkih i kratkih ureza.

Naličje: niz prikaza simboličkog značenja od kojih su neki nečitki. Na patibulumu su prikazi vrča, kaleža, boce, ljestve, dva koplja (probadanje Isusova srca i nuđenje octa i žuči), a na dnu dva anđela u adorantskom položaju. Na gornjoj anteni prikazi su nečitki (palica, truba?), a na donjoj anteni se nazire anđeo u letu. Uokolo rubova stražnje strane je urezana linija, a u proširenim krakovima ukras floralnim motivima. Na prijelazu donje antene u donji dio patibuluma vidljivi su tragovi popravljanja.

Mjere: 5,4 cm x 2,7 cm, materijal: lijevana bronca, datacija: s obzirom na kontekst nalaza vjerojatno početak 18. st.

53. PN 56, DUGME, 1 komad (T VIII:11)

SJ 1, istraživanja 2000.

Tijelo dugmeta izrađena od šupljeg kupolastog tijela s kružnom ušicom na dnu.

Mjere: 1,3x1,6 cm, materijal: bronca, datacija: šire razdoblje od kasnog srednjeg vijeka do 19. st., s obzirom na kontekst vjerojatno 18. st.

54. PN 57, DUGMAD, 2 komada (T VIII:6)

GROB 27, istraživanja 2000.

Izrađeni na način da je kuglasto tijelo probušeno s donje strane tako da čini ušicu.

Mjere: 1,6x1,6 cm, materijal: olovo s kositrom, datacija: šire razdoblje od kasnog srednjeg vijeka do 19. st., s obzirom na kontekst vjerojatno početak 18. st.

55. PN 58, PRSTEN, ulomak (T I:21)

GROB 27, istraživanja 2000.

Trakasti prsten zaravnjen u gornjem dijelu gdje se nalazi sekstagonalno krunište sa sekstagonalnom gemom od prozirne staklene paste, s vanjske strane kruništa teče traka ispunjena nizom kosih zarez, na ramenu obruča ukras od također niza kosih zarez koji tvore viseći trokut, iz vrha trokuta tri urezana pruta, uski ovalni presjek.

Mjere: promjer obruča: 2,2x2,2 cm, širina ringa: 0,3–0,7 cm, materijal: srebro (?) sa staklenom pastom, datacija: početak 18. st.

56. PN 59 i 61, DUGMAD, 16 komada (T VIII:8)

GROB 26, istraživanja 2000.

9 dugmadi – tijela dugmadi izrađena od šupljih kuglica i na njih zalemljenih kružnih ušica, ispod spoja s ušicom manja rupica.

7 dugmadi – kuglasto tijelo probušeno s donje strane tako da čini ušicu.

Mjere kuglaste dugmadi: 1,5x1,5 cm, mjere kuglaste probušene dugmadi: 1x1 cm, materijal: olovo s kositrom, datacija: šire razdoblje od kasnog srednjeg vijeka do 19. st., s obzirom na kontekst vjerojatno 18. st.

57. PN 60, KOPČICE (TZV. KUKICE I UŠICE), 8 pari (T VI:14)

GROB 27, istraživanja 2000.

Izrađene savijanjem 1–1,5 mm debele žice, s jedne strane u obliku slova omega, s druge u obliku kvačice.

Mjere: v. 1,8, š. 1,1 cm, materijal: bronca, datacija: šire razdoblje od kasnog srednjeg vijeka do 19. st., s obzirom na kontekst vjerojatno početak 18. st.

58. PN 62, SVETAČKA MEDALJICA, GOSPA I SVETAC? (T III:10)

SJ 1, istraživanja 2000.

Ovalnog oblika s kružnom ušicom iznad tijela medaljice.

Mjere: v. 3,2 x š. 2,7 cm, materijal: bronca, datacija: 18. st.

Lice: prikaz Gospe s Isusom u naručju unutar vrata – baldehina, Gospa je u stajaćem položaju, u zvonolikom plaštu, oboje imaju krunu na glavi, natpis nečitak, moguće Gospa Loretska?

Naličje: prikaz bradatog sveca sa štapom u ruci, natpis nečitak.

59. PN 63, CARAVACA KRIŽ (T III:7a–b)

SJ 1, istraživanja 2000.

Dvostruki križ (crux gemina), odnosno *Caravaca* križ, sastoji se od patibuluma i dvije poprečne antene s tulipanastim završecima te ušicom na vrhu.

Lice: prikaz rassetog Krista sa zrakastom krunom, pognute glave i izraženo savijenih koljena, na donjoj anteni i donjem dijelu patibuluma je natpis DOMINE MEMENTO MEI (Gospodine, sjeti me se), u proširenoj bazi križa nalazi se urezana glava vjerojatno Gospe, a u svim ostalim proširenim karajevima su urezani ukrasi floralnih motiva, inače je uz sve rubove križa niz plitkih i kratkih ureza.

Naličje: niz prikaza simboličkog značenja od kojih su neki nečitki. Na patibulumu su prikazi vrča, kaleža, boce, ljestve, dva koplja (probadanje Isusova srca i nuđenje octa i žuči), a na dnu dva anđela u adorantskom položaju. Na gornjoj anteni prikazi su nečitki (palica, truba?), a na donjoj anteni se nazire anđeo u letu. Uokolo rubova stražnje strane je urezana linija, a u proširenim krakovima ukras floralnim motivima. Na prijelazu donje antene u donji dio patibuluma vidljivi su tragovi popravljanja.

Mjere: 6,7 cm x 3,5 cm, materijal: lijevana bronca, datacija: s obzirom na kontekst nalaza vjerojatno početak 18. st.

60. PN 64, KOPČICE (TZV. KUKICE I UŠICE), 3,5 pari

SJ 1, istraživanja 2000.

Isto kao PN 6.

61. PN 65a, SVETAČKA MEDALJICA, ISUS I GOSPA, SPASITELJI SVIJETA? (T III:11)

SJ 7, istraživanja 2000.

Kružnog oblika s kružnom ušicom iznad tijela medaljice.

Mjere: v. 1,7 x š. 1,7 cm, materijal: bronca, datacija: 18. st.

Lice: mogući prikaz Isusa u portretu, natpis nečitak, moguće SALVATOR MVNDI SALVA NOS (Spasitelju svijeta, spasi nas),

Naličje: prikaz Gospe s velom na glavi u portretu, natpis nečitak, moguće MATER SALVATORIS ORA PRO NOBIS (Majko Spasitelja, moli za nas).

62. PN 65b, NOVAC, jedan komad u apoenu od 2 KRAJCARA (T IV:9)

SJ 7, istraživanja 2000.

Av. zdesna poprsje carice Marije Terezije (1740.–1780.) uokolo kojeg su sigle M(ARIA) THE-RES(IA) D(EI) G(RATIA) GE(RMANIAE) HU(NGARIAE) BO(HEMIAE) REG(INA). (Marija Terezija, milošću Božjom, kraljica Njemačke, Ugarske i Češke).

Rv. ispod carske krune grb u kojem su sadržani simboli država kraljevstva te broj 2, kojim se označava broj krajcera, uokolo svega reljefni floralno – vitičasti ukras.

Mjere: promjer 2,1x2,1 cm, materijal: bronca, datacija: druga polovina 18. st.

63. PN 65c, NOVAC, jedan komad u apoenu od 1 KRAJCER (T IV:10)

SJ 7, istraživanja 2000.

Av. zdesna poprsje carice Marije Terezije (1740.–1780.) uokolo kojeg su sigle M(ARIA) THE-RES(IA) D(EI) G(RATIA) GE(RMANIAE) HU(NGARIAE) BO(HEMIAE) REG(INA). (Marija Terezija, milošću Božjom, kraljica Njemačke, Ugarske i Češke).

Rv. ispod carske krune grb u kojem su sadržani simboli država kraljevstva te broj 1, kojim se označava broj krajcera, uokolo svega reljefni floralno – vitičasti ukras.

Mjere: promjer 1,9x1,9 cm, materijal: bronca, datacija: druga polovina 18. st.

64. PN 66, SVETAČKA MEDALJICA, ORUĐE KRISTOVIIH MUKA I SIMBOLA KRIŽNOG PUTA (T III:12)

SJ 7, istraživanja 2000.

Kružnog oblika s kružnom ušicom iznad tijela medaljice

Mjere: 2,6 x 2,6 cm, materijal: bronca, datacija: 18. st.

Lice: prikaz križa uokolo kojeg su oruđa – simboli Kristovih muka (čekić, koplje, posuda s octom i sl.), slijeva na desno teče natpis: PAS.(SIO) CHRIS.(TI) CONFOR.(TA) ME (Muko Kristova, ojačaj me).

Naličje: prikaz simbola križnog puta iznad kojih lebdi Duh Sveti u obliku grlice, slijeva na desno teče natpis: PAS.(SIO) CHRIS.(TI) SALV.(A) NOS (Muko Kristova, spasi nas).

65. PN 67, SVETAČKA MEDALJICA, GOSPA IZ OETHINGENA (T III:13)

SJ 1, istraživanja 2000.

Ovalnog oblika s polukružnom ušicom iznad tijela medaljice.

Mjere: v. 2,9 x š. 2,6 cm, materijal: bronca, datacija: 18. st.

Lice: prikaz Gospe s Isusom u naručju, zdesna na lijevo teče natpis: BEATA MARIA OETHINGENSIS.

Naličje: nečitak prikaz, vjerojatno crkve.

66. PN 68, PRSTEN (T I:22)

SJ 1, istraživanja 2000.

Trakasti prsten zaravnjen u gornjem dijelu gdje se nalazi sekstagonalno krunište sa sekstagonalnom gemom od prozirne staklene paste, s vanjske strane kruništa teče traka ispunjena nizom kosih zarez, na ramenu obruča nema ukrasa, uski ovalni presjek.

Mjere: promjer obruča 2,2x2,3 cm, širina ringa 0,35 cm, materijal: bronca sa staklenom pastom, datacija: 18. st.

67. PN 69, PRSTEN (T II:1)

GROB 28, istraživanja 2000.

Trakasti prsten zaravnjen u gornjem dijelu gdje se nalazi sekstagonalno krunište sa sekstagonalnom gemom od prozirne staklene paste, s vanjske strane kruništa nema ukrasa, na ramenu obruča ukras u obliku reljefnih floralnih motiva, a uzduž ringa ukras plitkim žlijebom.

Mjere: promjer obruča 1,7x1,8 cm, širina ringa 0,2 cm, materijal: bronca sa staklenom pastom, datacija: 18. st.

68. PN 70, SVETAČKA MEDALJICA, SV. ANASTAZIJA I SV. BENEDIKT (T IV:1)

GROB 30, istraživanja 2000.

Ovalnog oblika s polukružnom ušicom iznad tijela medaljice.

Mjere: v. 4 x š. 3,4 cm, materijal: bronca, datacija: prva polovina 18. st.⁸

Lice: prikaz torza sv. Anastazije s krunom na glavi unutar zrakastog kruništa, zdesna na lijevo teče natpis: S. ANASTASIA PATRONA IN BENEDICT BEVRN.

Naličje: prikaz križa sv. Benedikta, natpis: IHS. V.R.S.N.M. V.S.M.Q.L.I.V.B. / CSSML / NDSMD / CSPB.

69. PN 72a, PRSTEN (T II:2)

GROB 31, istraživanja 2000.

Trakasti prsten zaravnjen u gornjem dijelu gdje se nalazi sekstagonalno krunište koje nedostaje, na ramenu obruča nema ukrasa, uski ovalni presjek.

Mjere: promjer obruča 2,1x2,1 cm, širina ringa 0,25 cm, materijal: bronca (sa staklenom pastom), datacija: 18. st.

70. PN 72b, PERLE – KRUNICA, 10 zrna, tzv. *CENER* (T VIII:5)

GROB 31, istraživanja 2000.

8 zrna – valjkasta zrna, izrađene od stakla, zeleno polirane boje.

2 zrna – malinasti oblik zrna, izrađena od stakla, bijeloprozirne boje.

Mjere: zelena zrna: 0,8x0,6 cm, bijela zrna: 1x1 cm, materijal: staklo, datacija: 17./18 st.

71. PN 73, KOPČICE, 10 komada (T VI:5)

GROB 31, istraživanja 2000.

Izrađene od žice smotane u krug s preklopljenim krajevima.

Mjere: promjer ringa 1,1x1,1 cm, debljina žice 0,1 cm, materijal: bronca, datacija: 18. st.

72. PN 74, PRSTEN (T II:3)

SJ 7, istraživanja 2000.

Izrađen od višestrukih namotaja žice koji završavaju u spiralnoj glavi.

Mjere: promjer obruča 2,2x2,2 cm, debljina žice 0,05 cm, materijal: bronca, datacija: 18. st.?

73. PN 75a, SVETAČKA MEDALJICA, SV. BENEDIKT I KRIŽ SV. BENEDIKTA (T III:14)

SJ 7, istraživanja 2000.

Ovalnog oblika s polukružnom ušicom iznad medaljice koja nedostaje.

Mjere: v. 2,6 x š. 2,2 cm, materijal: bronca, datacija: 18. st.?

Lice: prikaz sv. Benedikta, slijeva na desno teče natpis: S. BENEDICTE ORA P.(RO) N.(OBIS).

Naličje: prikaz križa sv. Benedikta, natpis: IHS. V.R.S.N.M. V.S.M.Q.L.I.V.B. / CSSML / NDSMD / CSPB.

74. PN 75b, SVETAČKA MEDALJICA, SV. BENEDIKT I KRIŽ SV. BENEDIKTA (T IV:2)

SJ 7, istraživanja 2000.

Ovalnog oblika s polukružnom ušicom iznad medaljice koja nedostaje.

Mjere: v. 2,7 x š. 2,3 cm, materijal: bronca, datacija: 18. st.?

Lice: prikaz sv. Benedikta, slijeva na desno teče natpis: CRVX S. P. BENEDICTI.

Naličje: prikaz križa sv. Benedikta, natpis: IHS. V.R.S.N.M. V.S.M.Q.L.I.V.B. / CSSML / NDSMD / CSPB.

75. PN 75c, PERLE, 2 zrna, (T VIII:3)

SJ 7, istraživanja 2000.

Okrugla zrna, izrađene od kosti, bijele do sivkaste boje

Mjere: 1,1x1,1 cm, 1, materijal: kost, datacija: 17./18 st.

76. PN 76, PRSTEN (T II:4)

SJ 7/10, istraživanja 2000.

Jednostavni prsten izrađen od tri spojene žice.

Mjere: promjer obruča 2x2 cm, debljina žice 0,15 cm, materijal: bronca, datacija: 18. st.?

77. PN 84, PRSTEN (T II:5)

GROB 19, istraživanja 2000.

Jednostavni, trakasti prsten bez kruništa i ukrasa, uski ovalni presjek.

Mjere: promjer obruča 2,4x2,4 cm, širina ringa 0,2 cm, materijal: bronca, datacija: 18. st.

78. PN 85a, PRSTEN (T II:6a–c)

SJ 1, istraživanja 2000.

Trakasti prsten zaravnjen u gornjem dijelu gdje se nalazi sekstagonalno krunište sa sekstagonalnom gemom od prozirne staklene paste, s vanjske strane kruništa teče traka ispunjena nizom kosih zarezova, na ramenu obruča ukras od također niza kosih zarezova koji tvore viseći trokut, uski ovalni presjek.

Mjere: promjer obruča 2,3x2,3 cm, širina ringa 0,5–0,7 cm, materijal: bronca sa staklenom pastom, datacija: 18. st.

79. PN 85b, SVETAČKA MEDALJICA, SV. BENEDIKT I KRIŽ SV. BENEDIKTA, dva ulomka (T IV:3)

Iz južnog profila S-19, istraživanja 2000.

Ovalnog oblika s polukružnom ušicom iznad medaljice koja nedostaje.

Mjere: v. 2,7 x š. 2,3 cm, materijal: bronca, datacija: 18. st.

Lice: prikaz sv. Benedikta, slijeva na desno teče natpis: CRVX (S. P. BE)NEDICTI.

Naličje: prikaz križa sv. Benedikta, natpis: IHS. V.R.S.N.M. V.S.M.Q.L.I.V.B. / CSSML / NDSMD / CSPB.

80. PN 85c, KOPČICE (TZV. KUKICE I UŠICE), 10 pari (T VI:12)

S-19, uz grob 16, istraživanja 2000.

Izrađene savijanjem 1–1,5 mm debele žice, s jedne strane u obliku slova omega, s druge u obliku kvačice.

Mjere: v. 1,8, š. 1,1 cm, materijal: bronca, datacija: šire razdoblje od kasnog srednjeg vijeka do 19. st., s obzirom na kontekst vjerojatno početak 18. st.

81. PN 85d, KOPČICE (TZV. KUKICE I UŠICE), 10 pari (T VI:13)

S-19, uz grob 17, istraživanja 2000.

Izrađene savijanjem 1–1,5 mm debele žice, s jedne strane u obliku slova omega, s druge u obliku kvačice.

Mjere: v. 1,8, š. 1,1 cm, materijal: bronca, datacija: šire razdoblje od kasnog srednjeg vijeka do 19. st., s obzirom na kontekst vjerojatno početak 18. st.

82. PN 85e, KOPČICA, ulomak

SJ 1, istraživanja 2000.

Isto kao PN 6.

83. PN 85f, SVETAČKA MEDALJICA, GOSPA I SV. OBITELJ (T IV:5)

SJ 7, istraživanja 2000.

Ovalno izduženog oblika s upisanim kvadratom koji izlazi van rubova ovalnog dijela, polukružna ušica iznad tijela medaljice.

Mjere: v. 2,4 x š. 2,0 cm, materijal: bronca, datacija: 17. st.

Lice: Lik Gospe u zvonolikom plaštu ukrašenom vegetabilnim vitičastim motivima i križevima, sa skeptrom? u rukama, slijeva na desno teče natpis: S. MARIA C(ELENSIS)

Naličje: Prikaz Sv. Obitelji preko cijele površine, bez natpisa.

84. PN 85g, PRSTEN, ulomak kruništa (T II:7)

SJ 7, istraživanja 2000.

Preostao je samo ulomak sekstagonalnog kruništa, s vanjske strane ukrašen trakom ispunjenom nizom kosih zarezova.

Mjere: materijal: bronca, datacija: 18. st.

85. PN 85h, KOPČICA, 1 komad

SJ 7, istraživanja 2000.

Isto kao PN 3b.

86. PN 85i, IGLA (T II:22)

SJ 7, istraživanja 2000.

Na uskom tijelu igle kružnog presjeka nasađena je glavica ukrašena spiralnim urezom.

Mjere: dužina 6,7 cm, promjer tijela igle 0,1cm, promjer glave igle 0,25 cm, materijal: bronca, datacija: 18. st.?

87. PN 85j, PRSTEN, ulomak, gema (T II:8)

SJ 7, istraživanja 2000.

Sačuvana je samo oktogonalna gema od prozirne staklene paste.

Mjere: 1,2 x 1 cm, materijal: (bronca) sa staklenom pastom, datacija: 18. st.

88. PN 85k, JEZIČAC KOPČE (T II:23)

SJ 7, istraživanja 2000.

Izduženo pravokutno tijelo na početku se širi i izlazi van rubova, a na završetku se sužava i savija u dio kojim se obavljalo zakopčavanje, u donjem dijelu dvije kružne perforacije, a u gornjem jedna perforacija.

Mjere: dužina: 3,7 cm, širina: 1,2 cm, materijal: bronca, datacija:?

89. PN 88, PRSTEN (T II:9)

SJ 7, uz GROB 41, lađa crkve, istraživanja 2001.

Trakasti prsten zaravnjen u gornjem dijelu gdje se nalazi kvadratična kruna u kojoj nedostaje ukras od vjerojatno staklene paste, ispod krune stiješnjena kvadratična pločica, na tijelu obruča nisu vidljivi ukrasi.

Mjere: promjer obruča 2,2x2,2 cm, širina ringa 0,2 cm, materijal: bronca (sa staklenom pastom), datacija: 18. st.

90. PN 92, PRSTEN (T II:10)

KRIPTA 1, GROB 3, lađa crkve, istraživanja 2001.

Jednostavni, trakasti prsten bez kruništa, ukras s dva plitka paralelna plitka žlijeba uzduž obruča, uski ovalni presjek.

Mjere: promjer obruča 1,9x1,9 cm, širina ringa 0,3 cm, materijal: bronca, datacija: 18. st.

91. PN 94, NOVAC, DENAR MATIJE KORVINA (1458.–1490.) (T IV:12)

SJ 7, lađa crkve, istraživanja 2001.

Av. naziru se sigle MATHI i prikaz vladara s krunom.

Rv. nazire se natpis između linijskih krugova, a u sredini grb (u četiri dijela sa štitom u sredini; orao s prstenom u kljunu), u grbu su simboli stare i nove Ugarske, Dalmacije i Hunyadiev lav s krunom? Mjere: promjer 1,5x1,5 cm, materijal: srebro, datacija: druga polovina 15. st.

92. PN 95, DVOKRAKI KLIN (T II:24)

SJ 7, lađa crkve, istraživanja 2001.

Dva kraka klina polukružno spojena, vidljivi tragovi upotrebe (svinutost u gornjem dijelu kao posljedica zabijanja).

Mjere: dužina klina: 6,5 cm, debljina krakova 0,1–0,4 cm, materijal: bronca, datacija:?

93. PN 96, KOPČA, nedostaje trn (T IV:15)

GROB 49, lađa crkve, istraživanja 2001.

Pravokutna kopča, po sredini podijeljena odakle izlazi zasebni pomični dio na kojemu je bio trn.

Mjere: dužina: 4,7 cm, širina: 3,1 cm, materijal: bronca, datacija: prva polovina 18. st.

94. PN 97, DUGMAD, 50 komada (T VII:5)

GROB 49, lađa crkve, istraživanja 2001.

Šuplje kupolasto tijelo s kružnom ušicom na dnu i dvije rupice kod ušice.

Mjere: promjer 1,2–1,6 cm, materijal: bronca, datacija: prva polovina 18. st.

95. PN 97a, NOVAC, Josip I (1705–1711) (T IV:11)

GROB 49, lađa crkve, istraživanja 2001.

Av. zdesna poprsje cara Josipa I., uokolo kojeg su sigle IOSEPHUS D(EL) G(RATIA) RO(MA-NORUM) IMPER(ATOR) S(EMPER) A(VGUST). (Josip I., milošću Božjom vladar Rimljana uvijek uzvišen).

Rv. pod carskom krunom dvoglavi orao s vinjetom u sredini koje je lav, uokolo grba između dva niza bisera nalaze se sigle GER(MANIA) HUN(GARIA) BOHEMIA REX te godina kovanja 1707.

Mjere: promjer 2,1x2,1 cm, materijal: srebro, datacija: prva polovina 18. st.

96. PN 98, PRSTEN, ulomak, gema (T II:8)

GROB 49, istraživanja 2001.

Sačuvana je samo oktogonalna gema od prozirne staklene paste.

Mjere: 1 x 0,9 cm, materijal: (bronca) sa staklenom pastom, datacija: 18. st.

97. PN 99, SVETAČKA MEDALJICA, SV. BENEDIKT I KRIŽ SV. BENEDIKTA (T IV:6)

SJ 7, istraživanja 2001.

Ovalnog oblika s polukružnom ušicom iznad medaljice koja nedostaje, gotovo u cijelosti korodiran, ali se naziru osnovne karakteristike benediktinske medaljice.

Mjere: v. 2 x š. 1,8 cm, materijal: bronca, datacija: 18. st.?

Lice: prikaz sv. Benedikta, slijeva na desno teče natpis: S. BENEDICTE ORA P.(RO) N.(OBIS).

Naličje: prikaz križa sv. Benedikta, natpis: IHS. V.R.S.N.M. V.S.M.Q.L.I.V.B. /CSSML/ NDSMD / CSPB.

98. PN 100, SVETAČKA MEDALJICA, djelomično sačuvana (T IV:4)

GROB 54, istraživanja 2001.

Sastoji se od dvije ovalne, staklene leće, između kojih se vjerojatno nalazio papirnati dio sa svetačkim prikazom koji je istrunuo.

Mjere: v. 4,9 x š. 4,2 cm, materijal: bronca, datacija: 18. st.?

99. PN 101, PERLE, 2 zrna (T VIII:2)

GROB 54, istraživanja 2001.

Okrugla zrna, vjerojatno su bila zajedno na ogrlici s medaljicom (PN 100), izrađena od stakla, zelenkaste boje.

Mjere: promjer zrna: 0,6 cm, v. 0,6 cm, materijal: staklo, datacija: 18. st.?

100. PN 102a, PRSTEN (T II:11)

GROB 52, istraživanja 2001.

Uski trakasti prsten, zaravnjen u gornjem dijelu gdje dolazi sekstagonalno krunište sa sekstagonalnom gemom od prozirne staklene paste, bradavičasti izbojci na gornjoj polovici obruča, uski ovalni presjek.

Mjere: promjer obruča 2x2 cm, širina trake 0,3 cm, materijal: bronca, datacija: 18. st. (?)

101. PN 102b, PRSTEN (T II:12)

GROB 52, istraživanja 2001.

Uski trakasti prsten, zaravnjen u gornjem dijelu gdje dolazi sekstagonalno krunište sa sekstagonalnom gemom od prozirne staklene paste, bradavičasti izbojci na gornjoj polovici obruča, uski ovalni presjek.

Mjere: promjer obruča 2x4 cm, širina trake 0,3 cm, materijal: bronca, datacija: 18. st. (?)

102. PN 103, KRIŽ (T V:1)

GROB 54, istraživanja 2001.

Jednostavan križ latinskog oblika s ušicom i donjim dijelom vertikalne grede koji nedostaju, grede završavaju u obliku nepravilnog i izduženog trokuta, na prednjoj je strani prikaz raspetog Krista, a na stražnjoj više manjih raznih prikaza koji su, nažalost, nečitki zbog korodiranosti (vjerojatno oruđa Krstove muke).

Mjere: 3,6 cm x 3,6 cm, materijal: lijevana bronca, datacija: 18. st.?

103. PN 107a, NOVAC, dubrovački dinarić (T IV:14)

SJ 54, istraživanja 2001.

Av. lik sv. Vlaha koji u lijevoj ruci drži biskupski štap i grad, a desnom blagoslivlja. Uokolo su sigle S. BLASIVS RAGVSII i godina kovanja 1720.

Rv. lik Isusa okružen zvjezdicama, koji u lijevoj ruci ima kuglu s križem, a desnom blagoslivlje. Uokolo je natpis TVTA SALVS.

Mjere: promjer 1,6x1,6 cm, materijal: srebro, datacija: prva polovina 18. st.

104. PN 114, PRSTEN (T II:13)

GROB 31, istraživanja 2001.

Tijelo obruča se proširuje prema vrhu i tvori zaravnjeni vrh s nečitkim urezanim inicijalima.

Mjere: promjer obruča 2,3x2,4 cm, širina trake 0,2–0,4 cm, materijal: lijevana bronca, datacija: 18. st.?

105. PN 117, PRSTEN, oštećen (T I:14)

GROB 68, istraživanja 2001.

Trakasti prsten zaravnjen u gornjem dijelu gdje se nalazilo sekstagonalno krunište sa sekstagonalnom gemom od prozirne staklene paste, s vanjske strane kruništa vjerojatno je tekla traka ispunjena nizom kosih zarez, na ramenu obruča ukras od također niza kosih zarez koji tvore viseći trokut, iz vrha trokuta tri urezana pruta, uski ovalni presjek.

Mjere: promjer obruča 2,2x2,2 cm, širina ringa 0,5–0,7 cm, materijal: bronca sa staklenom pastom, datacija: 18. st.

106. PN 119a, PRSTEN (T I:15)

GROB 76, istraživanja 2001.

Tijelo obruča se proširuje prema vrhu i tvori zaravnjeni vrh s nečitkim urezanim inicijalima.

Mjere: promjer obruča 2,3x2,3 cm, širina trake 0,2–0,4 cm, materijal: lijevana bronca, datacija: 18. st.?

107. PN 119b, PRSTEN (T I:16)

GROB 76, istraživanja 2001.

Tijelo obruča se proširuje prema vrhu i tvori zaravnjeni vrh s nečitkim urezanim inicijalima.

Mjere: promjer obruča 2,2x2,2 cm, širina trake 0,2–0,4 cm, materijal: lijevana bronca, datacija: 18. st.?

108. PN 119c, PRSTEN (T I:17)

GROB 76, istraživanja 2001.

Tijelo obruča se proširuje prema vrhu i tvori zaravnjeni vrh s nečitkim urezanim inicijalima.

Mjere: promjer obruča 2,0x1,9 cm, širina trake 0,2–0,4 cm, materijal: lijevana bronca, datacija: 18. st.?

109. PN 119d, PRSTEN, oštećen – nedostaje donji dio obruča (T I:18)

GROB 76, istraživanja 2001.

Obruč prstena polukružnog presjeka, širi se u ramenu i prelazi u zaravnjeno, ovalno tijelo glave prstena, gdje se nalazi u negativu prikaz ljljana omeđen plitkim ovalnim žlijebom, rame obruča ukrašeno nizom kosih žljebova.

Mjere: promjer obruča 2,1x2,1 cm, širina trake 0,2–0,6 cm, materijal: lijevana bronca datacija: neodređeno, 18. st.?

110. PN 104, NOVAC, mađarski (T IV:13)

Površina, istraživanja 2002.

Mađarski novac iz 1901., nađen na površini pa je znatno korodiran i nečitak, naziru se sigle MAGYAR KIRALYSAS?

Mjere: promjer 1,7x1,7 cm, materijal: bronca, datacija: početak 20. st.

111. PN 120, KRIŽ (T V:2)

KRIPTA 2, istraživanja 2002.

Križ latinskog oblika s ušicom postavljenom okomito na tijelo križa. Na prednjoj je strani prikaz raspetog Krista, malo savijenih nogu u koljenima. Krist ima zrakastu krunu, a iznad je titulus (nečitak – vjerojatno INRI), u podnožju je vjerojatno bila Adamova lubanja ali je taj dio izlizan. Na stražnjoj strani je prikaz alata i oruđa koji se inače javljaju na križevima s križnog puta, a ovdje su kao simbol muke Isusove (*arma Chriti*).

Mjere: 3,9 cm x 1,8 cm, materijal: lijevana bronca, datacija: 18. i početak 19. st.

112. PN 121, KRIŽ, oštećen (T V:3)

KRIPTA 2, istraživanja 2002.

Veliki pektoralni križ latinskog oblika s ušicom postavljenom okomito na tijelo križa i jednostranim prikazom (možda se nalazio na prsima sahranjenog redovnika?). Na prednjoj strani je prikaz raspetog Krista iznad kojeg je *titulus* s natpisom INRI, omeđen vitičastim ukrasom što izlazi van rubova *patibuluma*.

Mjere: v. više od 12 cm (oštećen donji dio *patibuluma*), š. 7,5 cm, materijal: lijevana bronca, datacija: 18. i početak 19. st.

113. PN 122, KOPČICE (TZV. UŠICA), 1 komad

KRIPTA 2, istraživanja 2002.

Isto kao PN 6.

114. PN 123, SVETAČKA MEDALJICA, GOSPA? (T IV:7)

KRIPTA 2, istraživanja 2002.

Ovalnog oblika s kružnom ušicom iznad tijela medaljice.

Mjere: v. 2,5 x š. 2,2 cm, materijal: bronca, datacija: 18. st. i početak 19. st.

Lice: mogući prikaz Gospe s velom na glavi, u portretu.

Naličje: zbog korozije u potpunosti nečitko.

115. PN 124, DUGMAD (MANŽETA), 2 komada (T VIII:7)

KRIPTA 2, istraživanja 2002.

U ovalnom plitkom tijelu dugmeta gema od prozirne staklene paste, s donje strane dugmeta su ušice koje su bile međusobno povezane karičicom.

Mjere: promjer 1,4–1,2 cm, materijal: bronca, datacija: prva polovina 18. st. i početak 19. st.

116. PN 125, KOPČICE, 2 komada (T VI:3)

APSIDA, SJ 43, istraživanja 2002.

Izrađene od žice smotane u krug s preklopljenim krajevima.

Mjere: promjer ringa 1,1x1,1 cm, debljina žice 0,1 cm, materijal: bronca, datacija: 18. st. i početak 19. st.

117. PN 126, KRIŽ (T V:5a–b)

GROB 92, istraživanja 2002.

Križ latinskog oblika, dvostruki križ (crux gemina), na vrhu je ušica na preklop u obliku trolista, krajevi krakova razvedeno se šire prema van, u cijelosti izrađen na način da rubovi tvore okvir u kojemu se možda nalazila drvena ispuna.

Mjere: v. 5,9 cm, š. 2,3 cm, debljina 0,4 cm, materijal: lijevana bronca, datacija: 18. i početak 19. st.

118. PN 127, SVETAČKA MEDALJICA, GOSPA (T IV:8)

GROB 92, istraživanja 2002.

Ovalnog oblika s kružnom ušicom i karičicom iznad tijela medaljice.

Mjere: v. 1,1 x š. 1,0 cm, materijal bronca s dosta primjesa kositra, datacija: 18. st.

Lice: prikaz Gospe u zvonolikom plaštu s Isusom u naručju, a iznad njih dva anđela.

Naličje: prikaz Gospe s mrtvim Isusom u krilu, odnosno *pietà*.

119. PN 128a, KOPČICE, 6 komada (T VI:2)

GROB 95, istraživanja 2002.

Izrađene od žice smotane u krug s preklopljenim krajevima.

Mjere: promjer ringa 1,1x1,1 cm, debljina žice 0,1 cm, materijal: bronca, datacija: 18. st. i početak 19. st.

120. PN 128b, PERLE – KRUNICA, 24 zrna (T VIII:1)

GROB 95, istraživanja 2002.

20 zrna – valjkasta i okrugla zrna, izrađene od staklene paste, mliječnobijele boje.

4 zrna – plosnati oblik zrna, izrađena od stakla, svijetloplave prozirne boje.

2 zrna – valjkasta zrna, izrađena od stakla, svijetlozelene prozirne boje.

Mjere: bijela zrna: 0,7x0,6 i 0,5x0,5 cm, plava zrna: 0,4x0,3 cm, zelena zrna 0,7x0,6 cm, materijal: staklo i staklena pasta, datacija: 18 st.

121. PN 128c, PRSTEN, ulomak (T II:19)

GROB 95, istraživanja 2002.

Kvadratično krunište prstena s gemom od prozirne staklene paste, nedostaje cijeli obruč.

Mjere: promjer kruništa 1,2x1,2 cm, materijal: bronca i staklena pasta, datacija: 18. st.

LITERATURA

AZINOVIĆ BEBEK, A. 2007. – Hodočasnici iz Čazme u 17. i 18. st. Summary: Pilgrims from Čazma in the 17th and 18th centuries., VAMZ 3.s. XL, Zagreb, 2007: 391–405.

AZINOVIĆ BEBEK, A. 2009A. – Križevi u novovjekovnim grobovima župne crkve Sv. Marije Magdalene u Čazmi, Kreuze in den neuzeitlichen Gräbern der Pfarrkirche der hl. Maria Magdalena in Čazma. *Prilozi* 26, Zagreb, 2009: 271–290.

- AZINOVIĆ BEBEK, A. 2009B. – Krunice 17. i 18. st. iz Čazme. Summary: Seventeenth- and Eighteenth-Century Rosaries from Čazma., *OpA* 32, Zagreb, 2009: 167–193.
- AZINOVIĆ BEBEK, A. 2009C. – Novovjekovni nalazi u grobovima 17. i 18. st. oko crkve sv. Nikole biskupa u Žumberku. Summary: 17 and 18 century finds round the church of St. Nicholas bishop in Žumberak, *VAMZ* 3.s. XLII, Zagreb, 2009: 463–488.
- BARIČEVIĆ, D. 1983. – Bogorodice u zvonolikom plaštu, Prilog ikonografiji zavjetnih kipova Marije u sjevernoj Hrvatskoj. Zusammenfassung: Ein Beitrag zur Ikonographie der Mariengnadenstatuen der Barockzeit in Nordkroatien, *Peristil* 26, Split, 1983: 57–70.
- BARKER, P. 2000. – *Tehnike arheološkog iskopavanja*, Split, 2000.
- BELAJ, J. 2006. – Interpretiranje novovjekovnih nalaza iz grobova crkve Sv. Martina na Prozorju. Summary: Interpretation of the Modern Age finds from the graves of the church of St. Martin at Prozorje., *Prilozi* 23, Zagreb, 2006: 257–294.
- BEŠLAGIĆ, Š., BASLER, D. 1964. – *Grborezi*, Sarajevo, 1964.
- BOŽEK, S., KUNAC, A. 1998. – *Dva stoljeća arheologije na Makarskom primorju*, Summary: Two centuries of archaeology on the Makarsko primorje, Makarska, 1998.
- BURIĆ, T. 2003. – Najstariji nalazi krunica u Dalmaciji, *SP* 3.s., 33/2003: 230–237.
- CHEVALIER J. - GHEERBRANDT, 1983. *Rječnik simbola*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1983.
- CVITANOVIĆ, Đ. 1973. – Povijest i barokna obnova pavlinskog samostana i crkve Bl. Dj. Marije Snježne. History and baroque restoration of the Pauline monastery and church of the Blessed Virgin Mary of Snow at Kamensko, *Kamensko, crkva i samostan pavlina*, Zagreb, 1973: 7–41.
- GJURAŠIN, H. 1997. – Kasnosrednjovjekovno groblje u Strožancu uz crkvu Gospe od Site. Summary: The late medieval cemetery at Strožanac next to the Church of Our Lady of the Rushes, *SP* 3.s., 24/1997: 163–176.
- GJURAŠIN, H. 2005. – Zaštitna arheološka istraživanja u selu Koprivno sjeveroistočno od Klisa. Summary: Protective archaeological researches in the village of Koprivno, north-east of Klis, *SP* 3.s., 32/2005: 163–193.
- GRGIN, B. 2001. – *Počeci rasapa, Kralj Matijaš Korvin i srednjovjekovna Hrvatska*, Zagreb, 2001.
- GRUPA AUTORA 1996. – *Hrvatska, Europa, Svijet, Kronologija*, (ed. I. Goldstein), Zagreb, 1996.
- GRUPA AUTORA 1979. – *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, Zagreb, 1979.
- HARRIS, E. C. 1989. – *Principles of Archaeological Stratigraphy*, London, 1989.
- JELIĆ, L. 1911. – *Dvorska kapela sv. Križa u Ninu*, Zagreb, 1911.
- JELOVINA, D. 1976. – *Starohrvatske nekropole*, (Summary:) Gräberfelder (Alt-kroatische Gräberfelder im Gebiet zwischen den Flüssen Zrmanja und Cetina). Split, 1976.
- JELOVINA, D., VRŠALOVIĆ, D. 1981. – Srednjovjekovno groblje na Begovači u Biljanima Donjim kod Zadra. Zusammenfassung: Das mittelalterliche Gräberfeld von »Begovača« im Dorfe Biljani Donji bei Zadar, *SP* 3.s., 11/1981: 55–136.
- KNEZ, D. 2001. – *Svetinjice iz zbirke Narodnega muzeja Slovenije*, Summary: Pilgrimage Badges from the Collections of the National Museum of Slovenia, Ljubljana, 2001.

- KNEZ, D. 2005. – Križi iz zbirke Narodnega muzeja Slovenije, Summary: Crosses in the Collection of the National Museum of Slovenia., *Argo* 48/1, Ljubljana, 2005: 16–30.
- KRMPOTIĆ, LJ. 1997. – *Izvjestaji o utvrđivanju granica Hrvatskog Kraljevstva od 16. do 18. stoljeća*, Hannover–Karlobag–Čakovec, 1997.
- KRNJAK, O. 2004. – Svetačke medaljice iz Brkača kod Motovuna, Summary: Saints' Medallions from Brkač near Motovun, *HisArch* 35, Pula, 2004: 111–143.
- LOPAŠIĆ, R. 1895. – *Oko Kupe i Korane*, Zagreb, 1895.
- MIMICA, B. 1994A. – *Numizmatika na povijesnom tlu Hrvatske*. Die numismatik auf dem historischen gebiet Kroatiens, Rijeka, 1994.
- MIMICA, B. 1994B. – *Numizmatička povijest Dubrovnika*, Rijeka, 1994.
- MIRNIK, I. 1996. – Umjetnost medalje u priobalnoj Hrvatskoj od 15. stoljeća do 1818. Summary: The art of medal in littoral Croatia between 15th c. and 1818., J. BELAMARIĆ (ur.), *Petriciolijev zbornik II (PPUD 36)*, Split, 1996: 361–381.
- MIRNIK, I. 1992. – Trsatske medaljice, *Dometi* 11/12, Rijeka, 1992: 501–506.
- MÜNCH P. 1990. – Turci i Evropa, *Povijest svijeta od početka do danas*, Zagreb, 1990: 476–486.
- MÜNSTERER, H. O. 1963. – *Amulettkreuze und Kreuzamulette*, Regensburg, 1963.
- PAVIČIĆ, S. 1994. – *Križevi iz fundusa Hrvatskoga povijesnoga muzeja*, Zusammenfassung: Kreuze aus der Sakralsammlung des Kroatischen historischen Museums. *Katalog muzejskih zbirki XXV*, Zagreb, 1994.
- PERKIĆ, D. 1998. – Zaštitna arheološka istraživanja u Kamenskom, uz pavlinski samostan i crkvu Blažene Djevice Marije Snježne, Summary: Archaeological rescue work at Kamensko by the Pauline monastery and the church of Virgin Mary of snow, *ObHAD* XXX/1, 1998: 74–81.
- PERKIĆ, D. 2001. – *Elaborat s arheoloških istraživanja crkve Sv. Duha u Mušaluku*, arhiv Konzervatorskog odjela u Karlovcu, Karlovac, 2001.
- PERKIĆ, D. 2005. – *Elaborat s arheoloških istraživanja crkve Sv. Jurja u Mateškom selu*, arhiv Konzervatorskog odjela u Karlovcu, Karlovac, 2005.
- PETRINEC, M., JAKŠIĆ, N. 1996. – Kasnosrednjovjekovno groblje kod crkve Sv. Spasa u Vrh Rici. Summary: Late medieval cemetery near the church of st. Saviour at Vrh Rika, *SP* III/ 23, Split, 1996: 7–172.
- PINTEROVIĆ, D. 1973–75. – Nepoznata Slavonija. Summary: Unknown Slavonia, *OZ* 14–15., Osijek, 1973–75.
- PITEŠA, A. 1992. – Starohrvatsko groblje kod sv. Nikole u Solinu, E. MARIN (ur.) *Starohrvatski Solin*, Split, 1992.
- PITEŠA, A. 2005. – Istraživanja srednjovjekovnih lokaliteta kod crkve sv. Nikole u Dolu i sv. marije u Poselju (Velom selu) na otoku Visu. Summary: Excavations in medieval sites near the churches of St Nicholas at Dol and St Mary at Poselje (Velo Selo) on the island of Vis, *VAPD* vol. 1, br. 98, Split, 2005: 213–241.
- PITEŠA, A. 2009. – *Katalog nalaza iz vremena seobe naroda, srednjeg i novog vijeka u Arheološkom muzeju u Splitu, Katalozi i monografije 2*. Catalogue of finds from the Migration Period, Middle Ages and Early Modern Period in the Archaeological Museum in Split, Split, 2009.

STROHAL, R. 1906. – *Grad Karlovac opisan i orisan*, Karlovac, 1906.

ŽMEGAČ, A. 2005. – Stierovi projekti osuvremenjivanja graničnih utvrda iz 1657. godine. Summary: Stier's Project for Modernizing the Frontier Fortifications from 1657., *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 29, Zagreb, 2005: 125–136.

POPIS PRILOGA
FIGURE CAPTIONS

Prilog 1, karta 1 – Položaj naselja Kamensko na karti 1:25000 (obrada karte D. Perkić).

Figure 1 – The position of Kamensko on a map (scale 1:25000; adapted by D. Perkić)

Prilog 1, karta 2 – Izvadak zemljovida »Karlovac, tloris tvrđave s okolnim stražama i prijelazima, M. Stier, 1657–1660.«, s uvećanim prikazom samostana u Kamenskom (obrada karte D. Perkić).

Figure 2 – Excerpt from the map »Karlovac, ground plan of the fort with surrounding watch towers and crossings, M. Stier, 1657–1660«, with magnified depiction of the monastery in Kamensko (adapted by D. Perkić)

Prilog 2 – Područje arheoloških istraživanja 1997.–2002. (crtež M. Perkić).

Figure 3 – Archaeological excavations 1997–2002 (drawing by M. Perkić)

Prilog 3 – Položaj grobova (crtež M. Perkić).

Figure 4 – The position of the graves (drawing by M. Perkić)

Prilog 4 – Tlocrt Crkve Bl. Dj. Marije Snježne i pavlinskog samostana, geneza gradnje (računalna obrada M. Mirković, na osnovi crteža M. Perkić i interpretacije D. Perkić).

Figure 5 – Ground plan of the Pauline Fathers monastery and the church of the Blessed Virgin Mary Snježna, genesis of construction (computer editing by M. Mirković based on a drawing by M. Perkić and interpretation by D. Perkić).

Tabla 1 – Prstenje (foto i računalna obrada D. Perkić).

Plate 1 – Rings (photo and computer editing by D. Perkić).

Tabla 2 – Prstenje, igle i klin (foto i računalna obrada D. Perkić).

Plate 2 – Rings, needles and wedge (photo and computer editing by D. Perkić).

Tabla 3 – Medaljice (foto i računalna obrada D. Perkić).

Plate 3 – Medals (photo and computer editing by D. Perkić).

Tabla 4 – Medaljice, novci i kopča (foto i računalna obrada D. Perkić).

Plate 4 – Medals, coins and buckle (photo and computer editing by D. Perkić).

Tabla 5 – Križevi (foto i računalna obrada D. Perkić).

Plate 5 – Crosses (photo and computer editing by D. Perkić).

Tabla 6 – Kopčice (»kukice i ušice«), (foto i računalna obrada D. Perkić).

Plate 6 – Small buckles (»hooks and eyes«) (photo and computer editing by D. Perkić).

Tabla 7 – Dugmad (foto i računalna obrada D. Perkić).

Plate 7 – Buttons (photo and computer editing by D. Perkić).

Tabla 8 – Dugmad, perle (foto i računalna obrada D. Perkić).

Plate 8 – Buttons beads (photo and computer editing by D. Perkić).

Tabla 9 – Grob 4, starije groblje (crtež M. Perkić, računalna obrada D. Perkić).

Plate 9 – Grave 4, earlier cemetery (drawing by M. Perkić, computer editing by D. Perkić).

Tabla 10 – Grob 9, mlađe groblje (crtež M. Perkić, računalna obrada D. Perkić).

Plate 10 – Grave 9, later cemetery (drawing by M. Perkić, computer editing by D. Perkić).

- Tabla 11 – Grob 10, mlađe groblje (crtež M. Perkić, računalna obrada D. Perkić).
Plate 11 – Grave 10, later cemetery (drawing by M. Perkić, computer editing by D. Perkić).
Tabla 12 – Grob 14, mlađe groblje (crtež M. Perkić, računalna obrada D. Perkić).
Plate 12 – Grave 14, later cemetery (drawing by M. Perkić, computer editing by D. Perkić).
Tabla 13 – Grob 15, mlađe groblje (crtež M. Perkić, računalna obrada D. Perkić).
Plate 13 – Grave 15, later cemetery (drawing by M. Perkić, computer editing by D. Perkić).
Tabla 14 – Grob 20, mlađe groblje (crtež M. Perkić, računalna obrada D. Perkić).
Plate 14 – Grave 20, later cemetery (drawing by M. Perkić, computer editing by D. Perkić).
Tabla 15 – Grob 25, mlađe groblje (crtež M. Perkić, računalna obrada D. Perkić).

Tabla 16 – Grob 26, mlađe groblje (crtež M. Perkić, računalna obrada D. Perkić).
Plate 16 – Grave 26, later cemetery (drawing by M. Perkić, computer editing by D. Perkić).

SUMMARY

THE PAULINE FATHERS MONASTERY IN KAMENSKO NEAR KARLOVAC – LATE MEDIAEVAL AND EARLY MODERN PERIOD GRAVES

As a part of the restoration of the Pauline Fathers monastery and the church of the Blessed Virgin Mary of the Snows in Kamensko near Karlovac, rescue archaeological excavations were conducted in 1997–2002. Besides numerous cultural layers and finds from Prehistory and Classical Antiquity, a number of graves were also excavated; the latter could be chronologically and spatially differentiated into two separate cemeteries. It is the intention of this paper to present the results of the excavations of these two cemeteries, the earlier dated to the 13th/14th c., and the later from the late 17th to early 19th c. 126 graves were excavated in total. The graves in the earlier cemetery are most often without finds, while there were some remains of wear and jewelry in the later one. Among the finds, there were various crosses and medals, rings, needles, buttons, small buckles, etc. The objects were mainly made of various alloys of bronze and tin, silver and glass paste (rings, crowns and beads). Excavation of this type of grave from the late mediaeval and modern period are extremely important because of the dating of certain phases of the church and monastery's existence through an analysis of the relation of graves and architecture, but also for our knowledge of wear and burial customs of the inhabitants of the Karlovac region.

Rukopis primljen: 16. IX. 2010.
Rukopis prihvaćen: 20. IX. 2010.

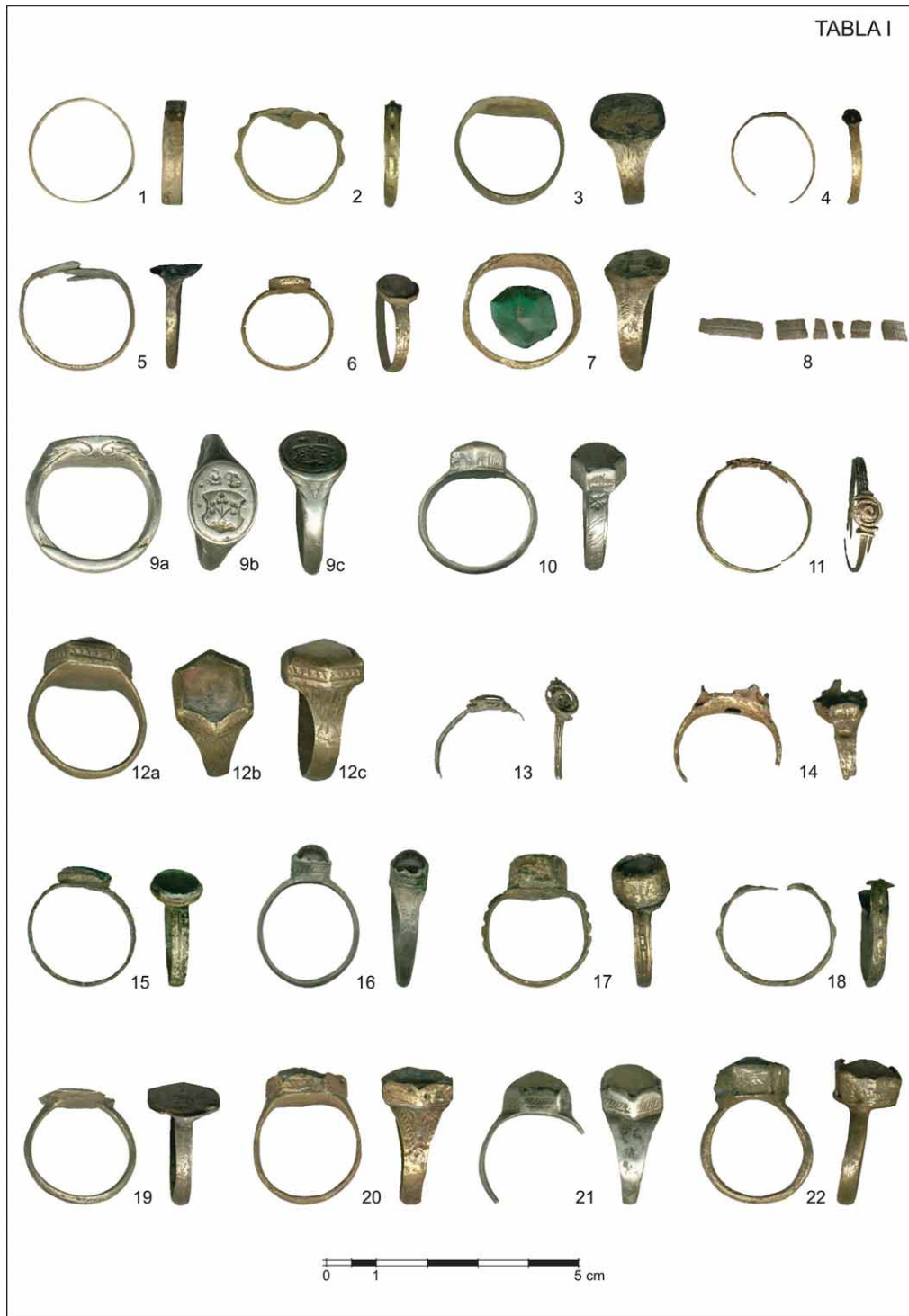

Tabla 1
Plate 1

Tabla 2
Plate 2

Tabla 3
Plate 3

Tabla 4
Plate 4

Tabla 5
Plate 5

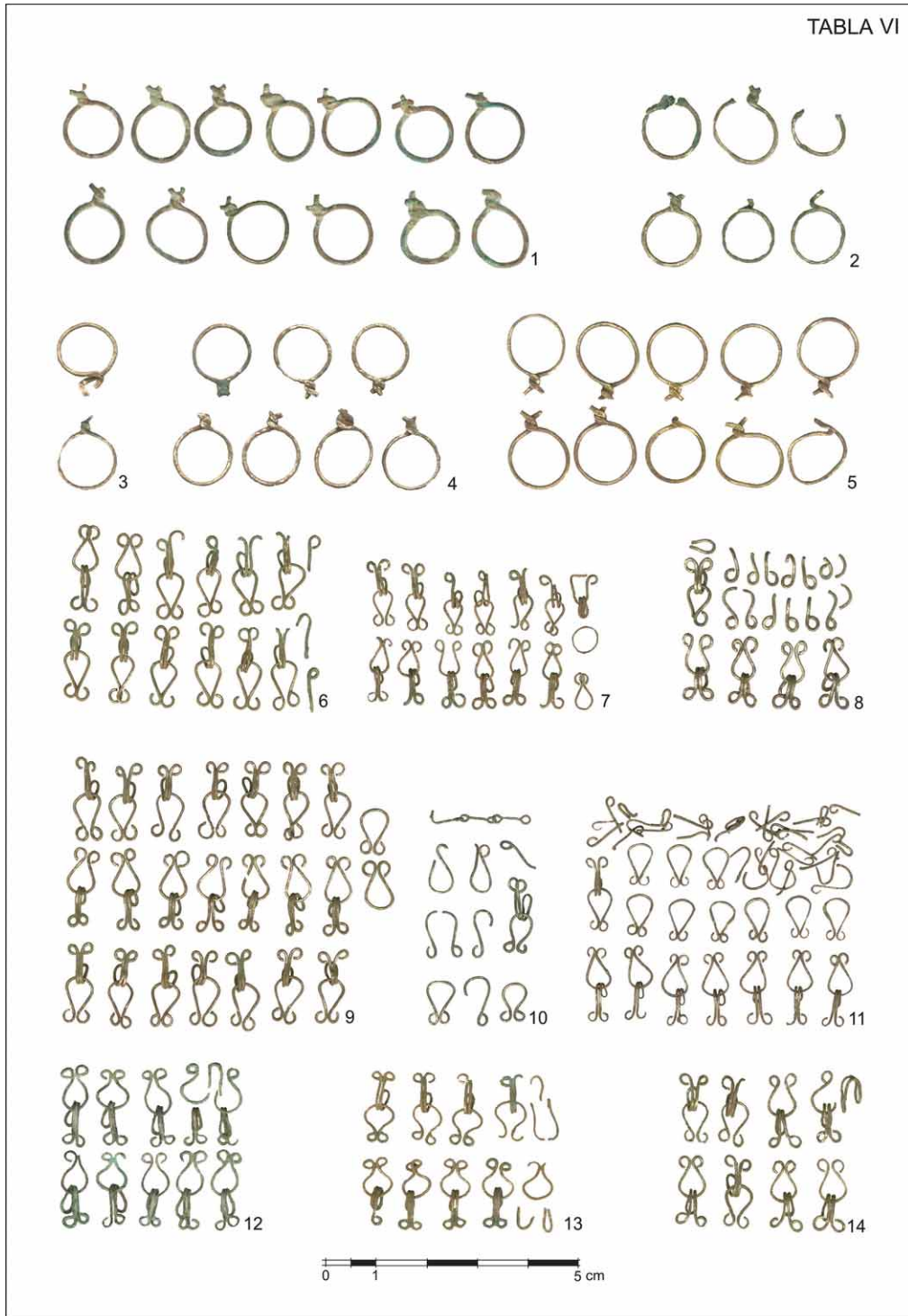

Tabla 6

Plate 6

Tabla 7
Plate 7

Tabla 8
Plate 8

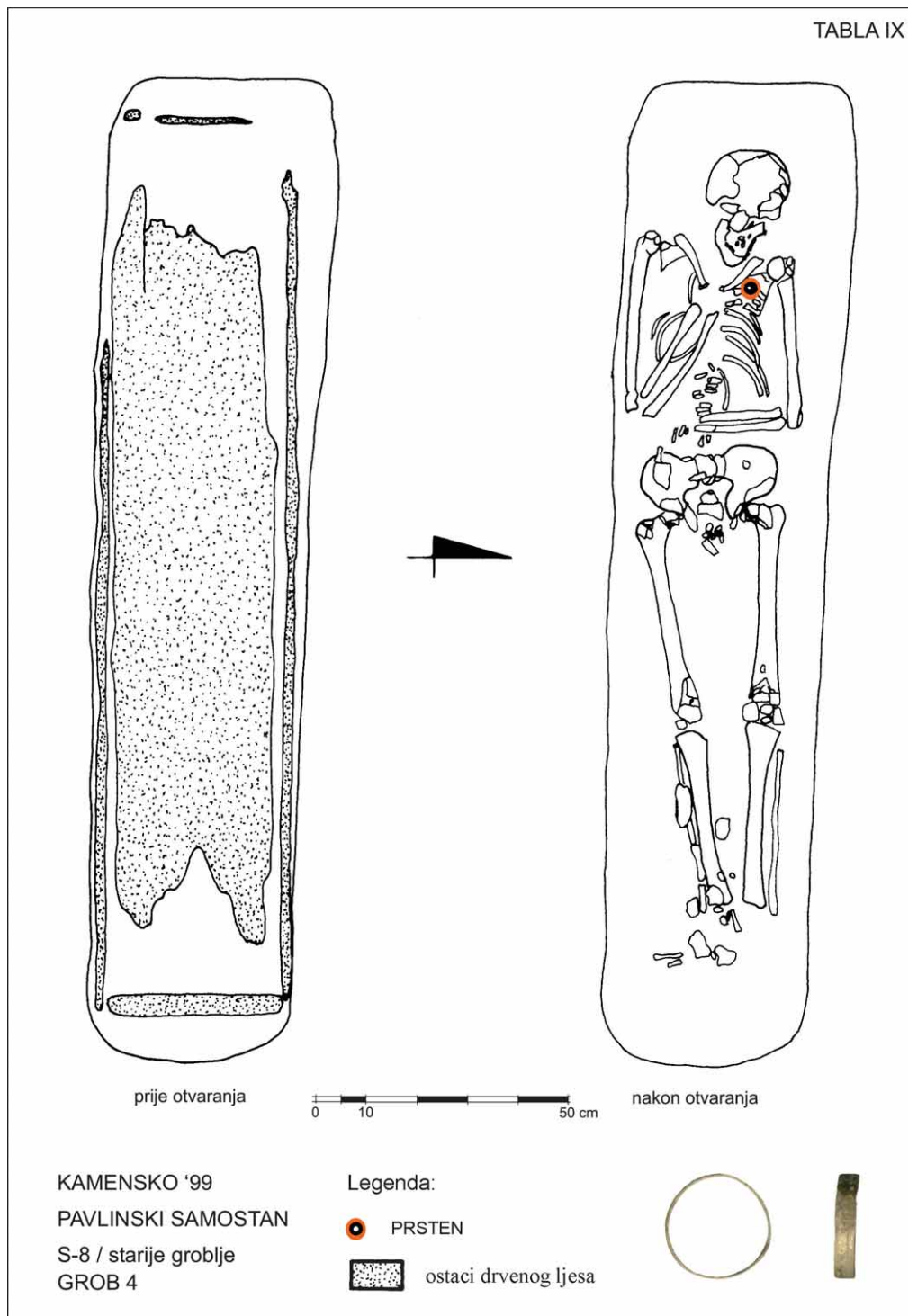

Tabla 9

Plate 9

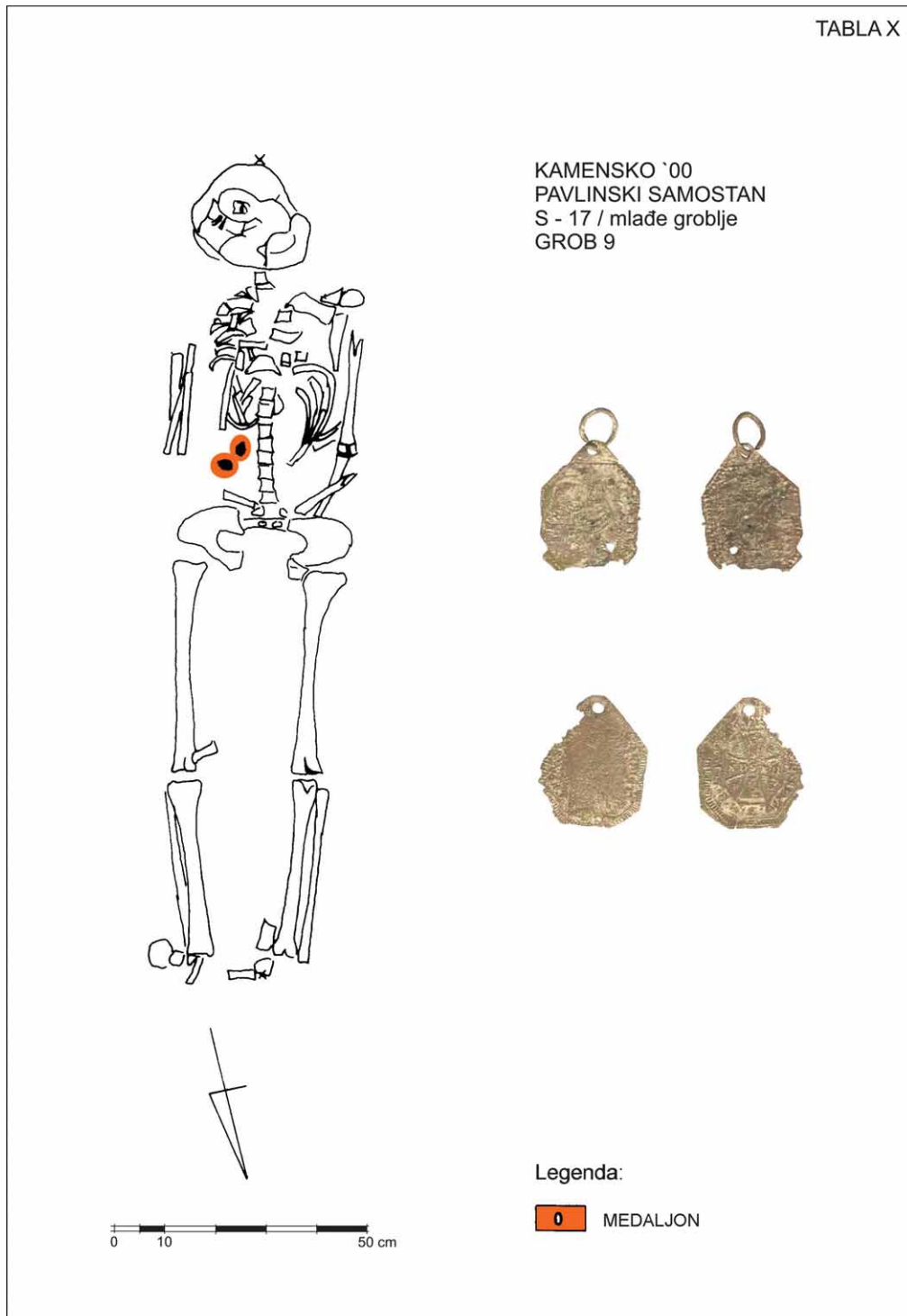

Tabla 10

Plate 10

Tabla 11

Plate 11

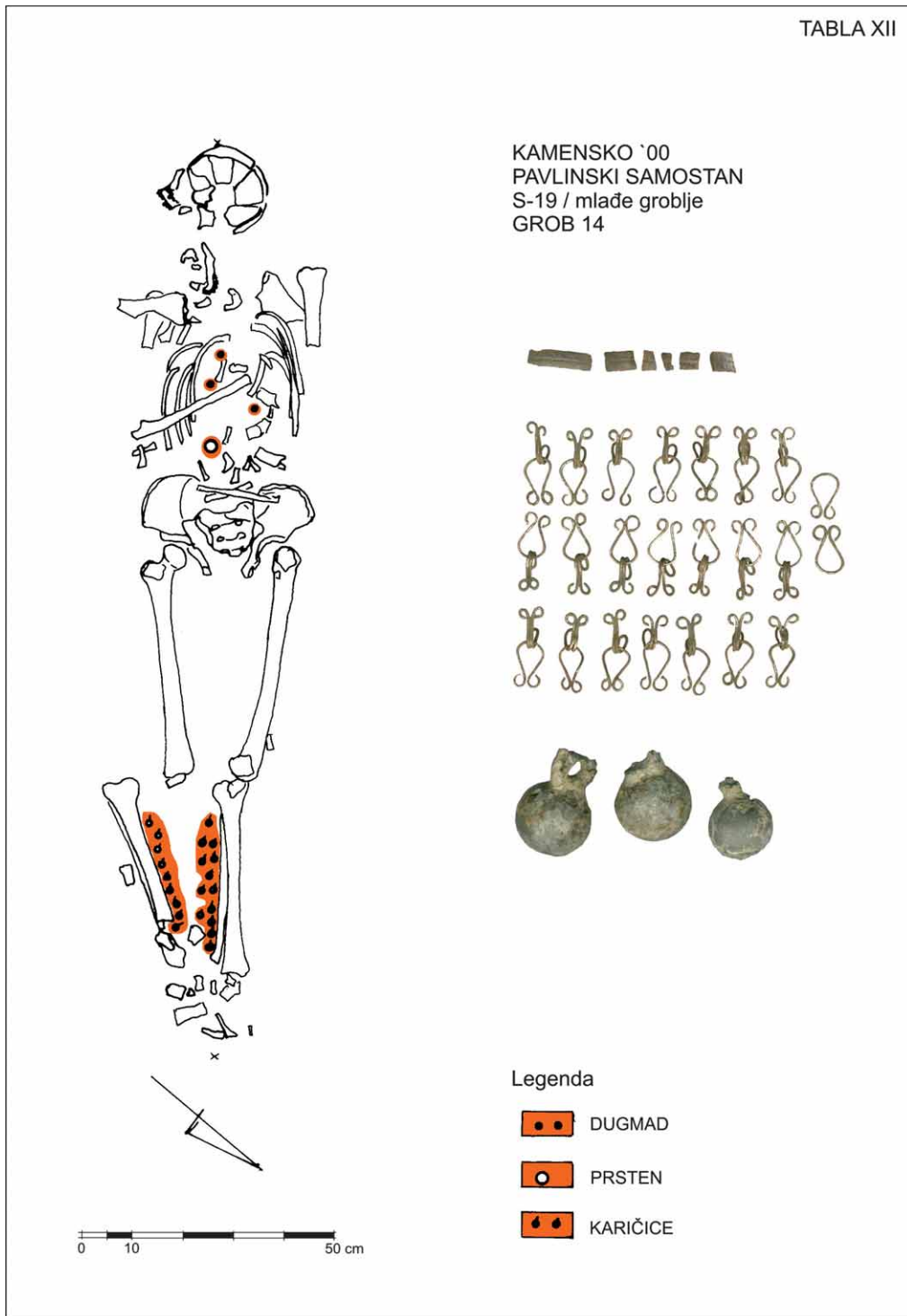

Tabla 12

Plate 12

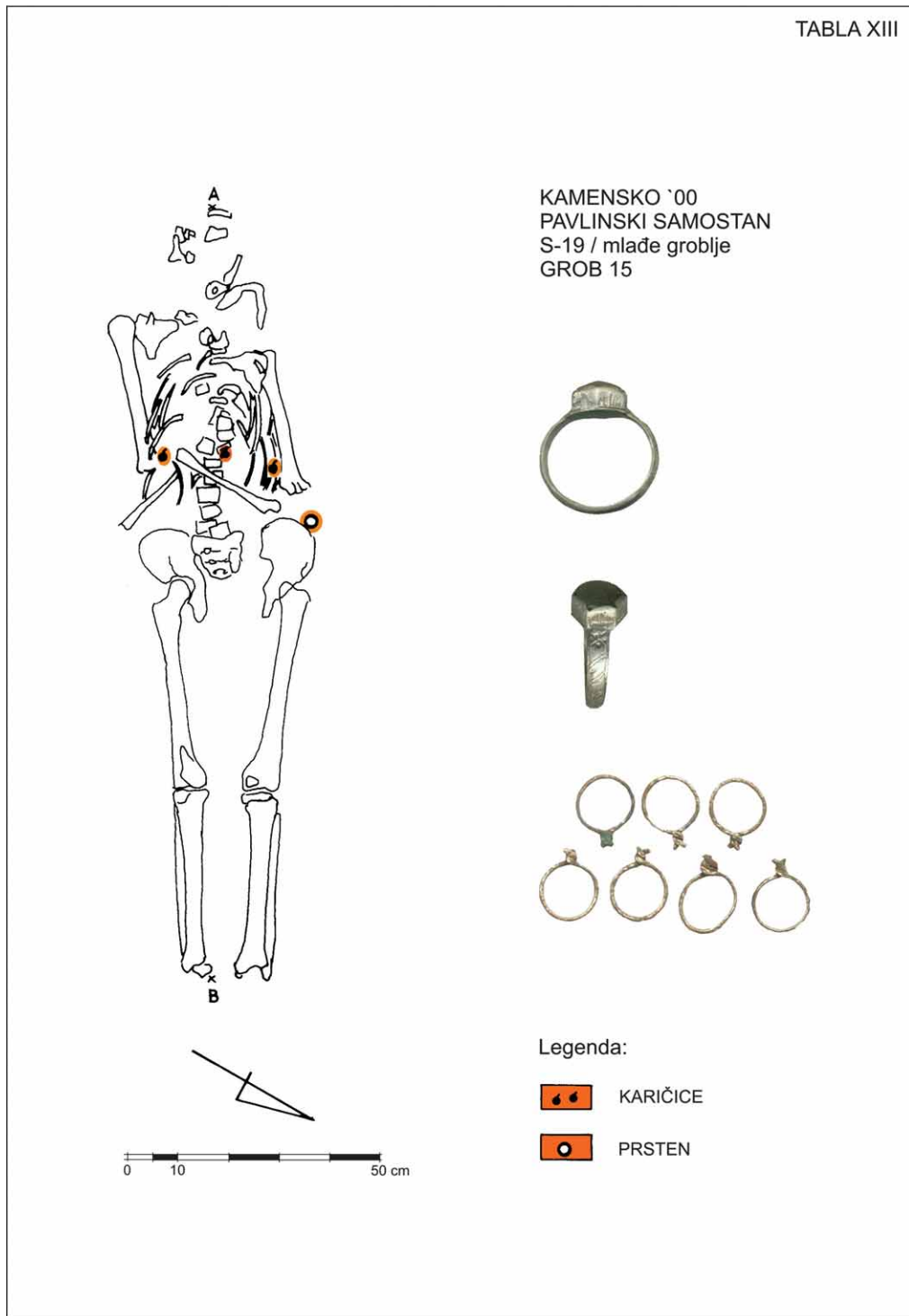

Tabla 13

Plate 13

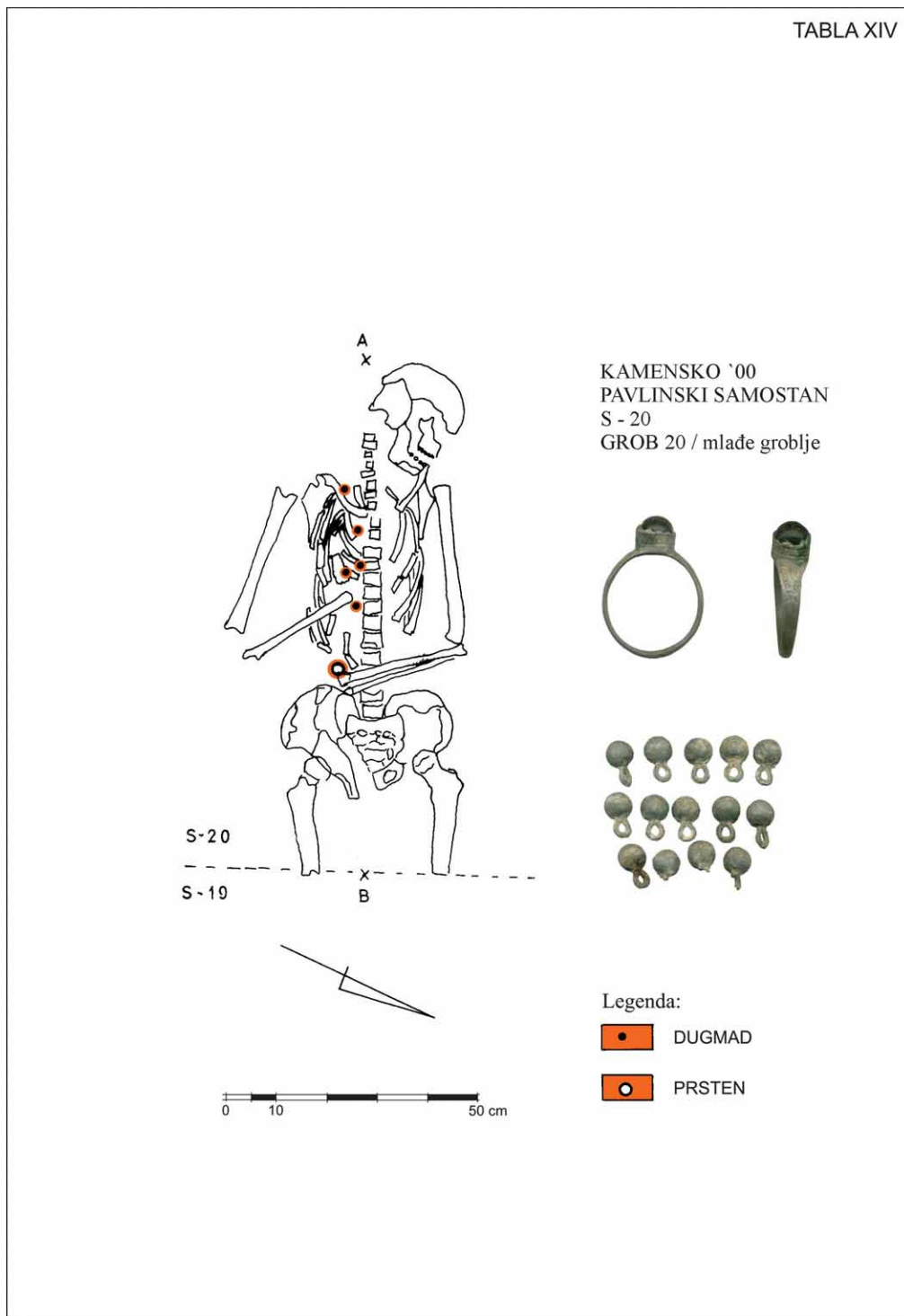

Tabla 14

Plate 14

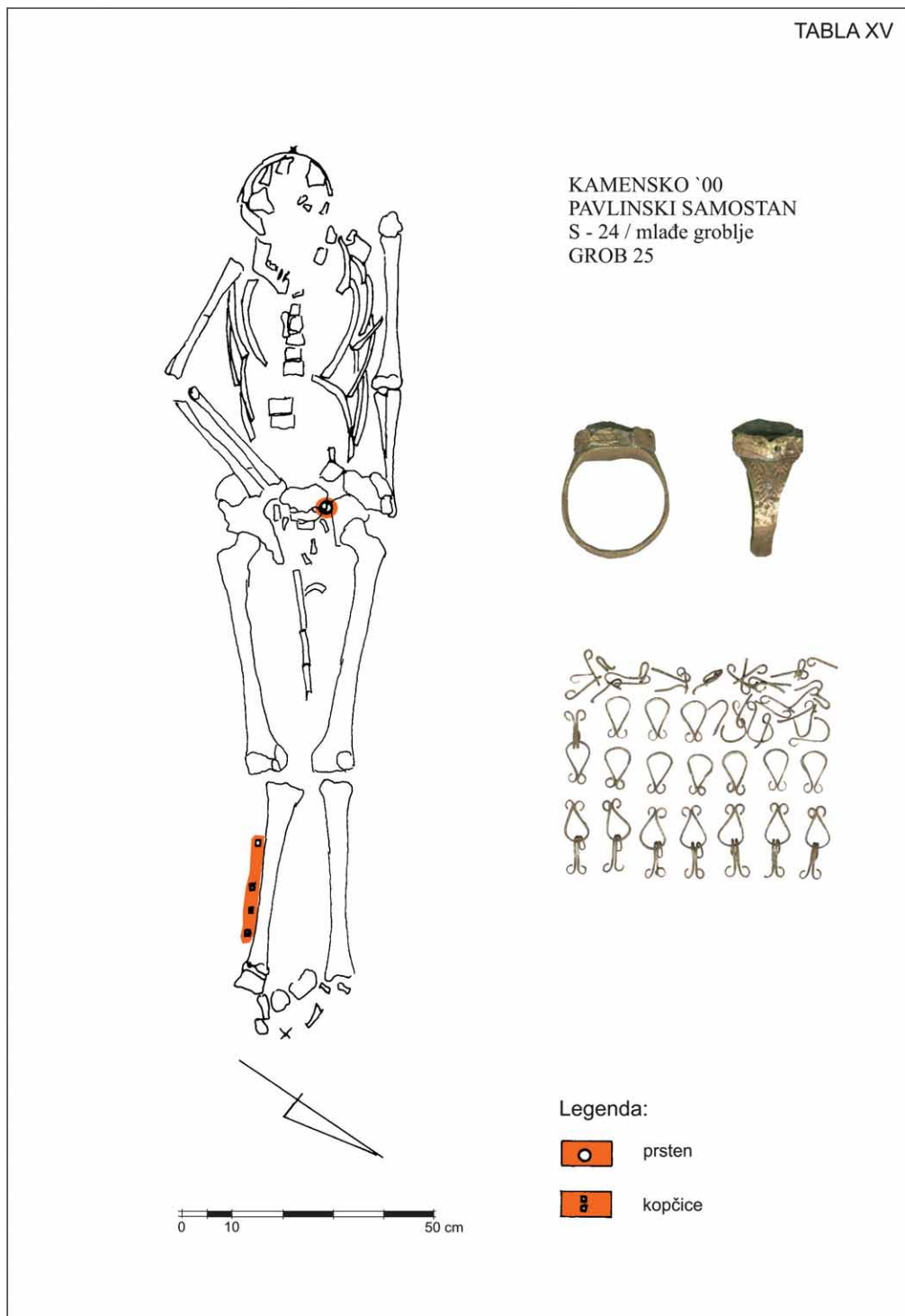

Tabla 15

Plate 15

Tabla 16

Plate 16